

Change in Marriage and Divorce Attitudes and Family Values in Iran: A Meta-Analysis of Key Factors

Amene Abbasi^{1*}, Daryosh Rezapour²

1*. Assistant Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran
(Corresponding Author); ameneh.abbasi@pnu.ac.ir

2. Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran;
d.rezapour@pnu.ac.ir

Review Article

Abstract

Background and Aim: Values and attitudes related to family are the most obvious point of connection and intersection between the continuity of cultural traditions of past generations and the acceptance of new beliefs and mental patterns among new generations. Continuity and change in various dimensions of the family and its determinants have been the focus of much social research. The present study aims to quantitatively synthesize the results of studies on family values and attitudes towards divorce and marriage among Iranian women and men.

Data and Method: Using a systematic review approach, 60 studies in this field were analyzed for the period 2005-2024.

Findings: According to the findings, demographic, cultural, media, and economic factors play a significant role in shaping family values, with media factors showing the highest effect size of 0.42. Similarly, attitudes towards marriage are influenced by demographic-family, cultural, economic, social, individual-personality, and media factors, with cultural factors having the highest effect size of 0.33. Finally, attitudes towards divorce are shaped by demographic, family, cultural, individual-personality, and social factors, with cultural factors having the highest effect size of 0.37.

Conclusion: Cultural factors play a prominent role across all three domains, indicating that changes in Iranian families are significantly influenced by shifts in individual values, especially among the younger generation, with media facilitating this process.

Keywords: Family values, Attitudes, Marriage, Divorce, Iranian family.

Key Message: A systematic review of research indicates that changes in family values, attitudes towards divorce, and marriage in Iran are complex and multidimensional. While various economic, social, cultural, and individual causes have contributed to these changes, cultural causes have played a more prominent role.

Received: 16 July 2024

Accepted: 28 October 2024

Citation: Abbasi, A., & Rezapour, D. (2025), Change in Marriage and Divorce Attitudes and Family Values in Iran: A Meta-Analysis of Key Factors, *Journal of Social Continuity and Change*, 4(2), 311-348.
<https://doi.org/10.22034/jscc.2024.21880.1142>

Extended Abstract

Introduction

Family values often have deep roots in cultural, religious, and social traditions, shaping individuals' understanding of the institution of marriage and their acceptance of divorce (Cherlin, 2020). Over the past few decades, significant changes in these values have been observed across different cultures. In some regions, there has been a greater acceptance of divorce and a shift in attitudes toward traditional family roles (Amato, 2014). These transformations have been influenced by various factors, including economic changes, gender equality movements, and shifts in individual values (Thornton & Young-DeMarco, 2001).

Numerous studies in Iran have examined family values and attitudes toward marriage and divorce. The variations and disparities in the results of these studies underscore the need for a more comprehensive perspective on the subject and the identification of its factors through a systematic research approach. Accordingly, this study adopts a different and more comprehensive view of the topic. It examines the factors contributing to the differences in the results of previous studies and explores the factors related to family values and attitudes toward marriage and divorce. This is done by considering the characteristics of the research topic (the researcher's perspective and types of indicators used to measure family values and attitudes toward marriage and divorce), identifying common factors associated with these three variables and their causes, and investigating the potential connection between individuals' family values and their attitudes toward marriage and divorce.

Methods and Data

The primary method in the present study is a systematic review and meta-analysis, where the main goal is to examine research documents in the fields of family values, attitudes toward marriage and divorce, and the extent of the impact of each factor based on the collective findings of previous studies. To further analyze the results of the reviewed studies, the effect size of the variables was calculated using meta-analysis methods with the Comprehensive Meta-Analysis software (CMA3).

The statistical population of the study included research projects, academic theses, and scientific and research articles conducted between 2005 and 2023 on family values, attitudes toward marriage, and divorce. After evaluating the works based on technical and assessment criteria, 18 studies related to family values, 26 studies on attitudes toward marriage, and 16 studies on attitudes toward divorce were selected. These studies met the minimum scientific requirements for systematic review, including appropriate validity and reliability, proper sampling and statistical methods, and hypotheses and questions relevant to the research topic.

Findings

Based on the data derived from studies conducted in Iran regarding family values, the various associated factors can be categorized into four groups. According to this categorization, these four groups include demographic factors (0.46), economic factors (0.081), cultural-value factors (0.38), and media-related factors (0.42), which, along with their constituent variables, are presented in Table 1. As indicated by the data from these studies, the factor most frequently examined in relation to family values has been media-related factors. By calculating the effect size for this factor, based on the data available from the conducted studies, its value was determined to be 0.42, indicating a moderate impact on family values.

Table 1- *Variables Related to Family Values*

Type of Factor and Constituent Variables	Study Frequency	Percentage	Effect Size
Demographic Factors (Age, Education, Gender, Marital Status)	3	10.34	0.46
Economic Factors (Income, Socioeconomic Status, Urban Area)	4	13.79	0.081
Value-Cultural Factors (Religious Beliefs, Fatalism, Reflection, Individualism, Personal Independence, Social Trust, Cultural Modernization)	9	31.03	0.38
Media Factors (Satellite, Internet, Social Networks, Media Consumption, Television)	13	44.82	0.42
Total	29	100	-

Based on data from studies conducted in Iran regarding factors influencing attitudes toward marriage (Table 2), various factors related to marriage attitudes among Iranians can be categorized into six groups: media-related factors (0.22), social factors (0.15), economic factors (0.23), individual-personality factors (0.25), demographic-family factors (0.34), and value-cultural factors (0.33). As evident, among the factors influencing attitudes toward marriage, value-cultural factors are the most prominent in studies conducted in Iran, with an effect size of 0.33, indicating a moderate impact on attitudes toward marriage.

Table 2- *Variables Related to Attitudes toward Marriage*

Type of Factor and Constituent Variables	Study Frequency	Percentage	Effect Size
Media Factors (domestic and foreign media, internet)	6	9.52	0.22
Social Factors (social support, friends' attitudes toward marriage, relationships with friends and peers, social interactions, social and moral deviance)	6	9.52	0.15
Economic Factors (socioeconomic status, income, economic situation, opportunity cost, high expenses of marriage)	9	14.28	0.23
Individual-Personal Factors (life satisfaction, personality traits, self-actualization, resilience, fear of the future, differentiation, enmeshment, emotional cutoff, emotional reactions, fluid love, body management)	9	14.28	0.25
Demographic-Family Factors (gender, ethnicity, place of residence, education, parents' behavior, parenting style, marital status, family attachment, parents' education, parents' divorce, family performance, number of siblings, household size, early experiences, observation of incomplete models)	14	22.22	0.34
Value-Cultural Factors (globalization, attitudes toward women, individualism, materialism, gender egalitarianism, secularization, intergenerational differences, cultural capital, religiosity, developmental idealism, cultural consumption, gender stereotypes, lifestyle)	19	30.15	0.33
Total	63	100	-

As shown in Table 3, the various factors related to attitudes toward divorce, which have been examined in studies conducted in Iran, can be categorized into five groups: Individual-Personal Factors (0.37), Social Factors (0.42), Family Factors (0.18), Demographic Factors (0.11), and Value-Cultural Factors (0.37). Among these categories, the most frequently emphasized factors are Value-Cultural Factors, with an effect size of 0.37, indicating a moderate impact of this category on attitudes toward divorce.

Table 3- *Variables Related to Attitudes toward Divorce*

Type of Factor and Constituent Variables	Study Frequency	Percentage	Effect Size
Individual-Personal Factors (sexual abstinence, marital satisfaction, women's expectations from their spouse)	2	7.41	0.37
Social Factors (social capital, social trust, social participation, presence of a divorced woman among relatives)	2	7.41	0.42
Family Factors (difference in the families' social status, parents' divorce)	3	11.11	0.18
Demographic Factors (age, education, gender, place of residence, marital status, age at first marriage, number of children, age gap with spouse, employment status, migration)	7	25.92	0.11
Value-Cultural Factors (individualism, rationality, globalism, gender equality, rethinking, lifestyle, secular values, modern family values, religiosity, male breadwinner model, women's dress style, women's decisions regarding their dress, generational differences, cultural capital, modernization, differences in couples' beliefs, ethnicity)	13	48.15	0.37
Total	27	100	-

Conclusion and Discussion

The results of this research support the theory of Inglehart's value change. They indicate the extensive changes that have occurred in the structure of Iranian families due to shifts in individuals' value systems. There are numerous factors that have facilitated these transformations and have been the focus of domestic studies. For example, in the realm of family values, the role of the media in shaping changes in this area has been significant, and research has pointed this out. Among these, the role of the internet has received more attention and has played a more prominent role in these studies. Additionally, the extent of use of virtual spaces has been increasingly considered in recent studies on families, especially with an emphasis on its connection to changes in family values.

Given that the widespread use of social networks and virtual spaces has only recently become common in Iran, it is recommended that future studies pay more attention to how

social networks influence changes in individuals' family values. For instance, conducting qualitative studies could deepen our understanding of this issue and also assist cultural managers in better understanding this space, making the future more predictable. Furthermore, since predicting the future of the social system is crucial for the country's planners, it is suggested that, within the framework of future studies, more research be conducted to forecast the future of the family system in Iran.

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

All ethical considerations, including confidentiality, trustworthiness, citation accuracy, adherence to ethical data collection standards have been taken into account by the researchers.

Funding

All financial resources and expenses for the research and publication of the article were covered by the authors, and no financial support was received.

Authors' Contributions

The article is based on the authors' research work, and no one other than the authors has contributed to it. The first author received the idea for the paper, focused on methodology, analysed data, and was responsible for responding to the referee. The second author reviewed and revised the article, and was responsible for the referee.

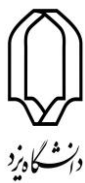
Conflicts of Interest

The paper does not conflict with any personal or organizational interests.

Author's ORCID:

Amene Abbasi: <https://orcid.org/0000-0001-7322-0790>

Daryosh Rezapour: <https://orcid.org/0000-0002-5805-0540>

فرا تحلیل عوامل مرتبط با تغییر ارزش‌های خانوادگی و نگرش به طلاق و ازدواج در ایران

آمنه عباسی^{۱*}، داریوش رضاپور^۲

*- استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول): ameneh.abbasi@pnu.ac.ir

۲- دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران: d.rezapour@pnu.ac.ir

مقاله مروری

چکیده

زمینه و هدف: ارزش‌ها و نگرش‌های مرتبط با خانواده بارزترین نقطه پیوند و تلاقی میان تداوم سنت‌های فرهنگی نسل‌های گذشته با پذیرش باورها و ذهنیت‌های نو در میان نسل‌های جدید است. تداوم و تغییر در ابعاد گوناگون خانواده و عوامل تعیین‌کننده آن، در پژوهش‌های متعددی مورد توجه محققان اجتماعی قرار گرفته است. هدف مطالعه حاضر، مرور سیستماتیک نتایج پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه ارزش‌های خانوادگی و نگرش به طلاق و ازدواج در بین جمعیت زنان و مردان ایرانی است.

روش و داده‌ها: در این مقاله با کمک روش مرور سیستماتیک، تعداد ۶۰ پژوهش مرتبط در بازه زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۴۰۲ بررسی شده است.

یافته‌ها: براساس یافته‌ها، بیشترین عوامل همبسته با ارزش‌های خانوادگی شامل عوامل جمعیتی، ارزشی-فرهنگی، رسانه‌ای و اقتصادی بوده‌اند که در این میان عوامل رسانه‌ای با اندازه اثر ۰/۴۲، بیشترین اثرگذاری را داشته است. همچنین، عوامل مرتبط با نگرش به ازدواج را می‌توان به عوامل جمعیتی-خانوادگی، ارزشی-فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، فردی-شخصیتی و رسانه‌ای تقسیم‌بندی نمود که عوامل ارزشی-فرهنگی با اندازه اثر ۰/۳۳، بیشترین مقدار اندازه اثر را نشان می‌دهد. در نهایت، عوامل مرتبط با نگرش به طلاق را می‌توان به عوامل جمعیتی، خانوادگی، ارزشی-فرهنگی، فردی-شخصیتی و اجتماعی دسته‌بندی نمود که عوامل ارزشی-فرهنگی با اندازه اثر ۰/۳۷، بیشترین مقدار اثرگذاری را داشته است.

بحث و نتیجه‌گیری: از بین عوامل ذکر شده، نقش عوامل ارزشی-فرهنگی در هر سه حوزه پررنگ بوده و حاکی از آن است که تغییرات صورت گرفته در حوزه خانواده ایرانی تأثیر بسیاری از تحولات ارزشی افراد و به خصوص نسل جوان‌تر گرفته و نقش رسانه‌ها نیز تسهیل‌کننده این روند بوده است.

واژگان کلیدی: ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج، نگرش به طلاق، خانواده ایرانی.

پیام اصلی: مرور سیستماتیک پژوهش‌ها نشان‌دهنده آن است که تغییرات در ارزش‌های خانوادگی، نگرش به طلاق و ازدواج در ایران، امری چندبعدی و پیچیده بوده است. اگرچه شبکه‌ای از علل مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فردی در این تغییرات اثرگذار بوده است، اما نقش علل فرهنگی در وقوع این تغییرات پررنگ‌تر بوده است.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۶

ارجاع: عباسی، آمنه و رضاپور، داریوش (۱۴۰۴). مرور سیستماتیک و فرا تحلیل عوامل مرتبط با تغییر ارزش‌های خانوادگی و نگرش به طلاق و ازدواج در ایران، تداوم و

تغییر اجتماعی، ۴(۲)، ۳۱۱-۳۴۸. <https://doi.org/10.22034/jscc.2024.21880.1142>

مقدمه و بیان مسأله

ماهیت در حال تغییر ارزش‌های خانوادگی و نگرش‌ها نسبت ازدواج و طلاق به دلیل تأثیر عمیق آن بر هنجارهای اجتماعی و تصمیم‌گیری‌های فردی، توجه محققان بسیاری را به خود جلب کرده است. ارزش‌های خانوادگی اغلب ریشه عمیقی در سنت‌های فرهنگی، مذهبی و اجتماعی دارند و درک افراد از نهاد ازدواج و پذیرش طلاق را شکل می‌دهند (Cherlin, 2020). در طی چند دهه اخیر، تغییرات بسیاری در این ارزش‌ها در فرهنگ‌های مختلف مشاهده شده است و در برخی مناطق، پذیرش بیشتری نسبت به طلاق و تغییر نگرش‌ها درباره نقش‌های سنتی خانواده شکل گرفته است (Amato, 2014). تغییراتی که جامعه ایرانی را نیز در بر گرفته و یکی از نمودهای آن را می‌توان در سرعت بالای افزایش طلاق طی سال‌های اخیر دید (جلیلی و همکاران، ۱۴۰۱). این تحولات تحت تأثیر عوامل متعددی، از جمله تغییرات اقتصادی، جنبش‌های برابری جنسیتی و تغییرات ارزشی افراد قرار گرفته‌اند (Tornton & Young, 2001; DeMarco, 2001).

فردگرایی جایگاهی منحصربه‌فرد در تحلیل تغییرات رخ داده در حوزه خانواده امروزی دارد. خودمختاری فردی منجر به آزادی فرد از تعینات اجتماعی سنتی، کاهش کنترل نهادی بر انتخابات و تصمیمات وی و تنوع در سبک‌های زندگی گشته و بر رفتار جمعیتی افراد تأثیرگذار است (Stankuniene & Maslauskaitė, 2008). جوامع مدرن از مدل جمع‌گرا و متمرکز بر خانواده که تأکید بر مسئولیت‌پذیری دارد به سمت جوامعی فردگرا با تأکید بر حقوق فردی حرکت کرده است (Kontula, 2008). در میانه وقوع این تغییرات، خانواده نمی‌تواند جدا از آنها در نظر گرفته شده و به نحوی به آن نگریسته شود که خارج از رویدادهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی موجودیت دارد؛ و فارغ از خطر انقراض، ما با ارزش‌های خانوادگی جدیدی روبرو بوده‌ایم که پیرو تغییرات در ارزش‌های سنتی خانوادگی وقوع یافته‌اند. تغییراتی که بخصوص در زمینه هویت جنسیتی و نظام ارزشی افراد، و نقش مردان در خانواده روی داده است (Jagger & Wright, 2004).

البته پاره‌ای افراد از این تغییرات به عنوان بحران مردانگی یاد نموده که در آن مفهوم پدری، که سابقاً در نقطه ثقل خانواده قرار داشت، دچار تغییراتی در رابطه با ارتباط بین مردان، خانواده و جامعه شده است. در این ارتباط، معنای خانواده و آنچه که در گذشته به عنوان مدل هنجارمند پدری تلقی می‌شد، به چالش کشیده شده است. آنچه که امروزه با آن روبرو هستیم، ظاهرشدن نوعی مفهوم جدید پدری است که با ارزش‌ها و کنش‌های سابق بر آن متفاوت است. ارزش‌هایی که در خانواده سنتی تأکید بر نگاه به پدر به عنوان افرادی قانونمند، بدون عاطفه، نان‌آور و امثالهم داشته‌اند (Collier, 2004)، دچار تغییر گردیده و نقش زنان و مادران در خانواده مدرن پررنگ‌تر شده و مدل سنتی خانواده که تأکید بر نقش مادری زنان داشته دچار چالش‌های متعددی گردیده و دیگر صرف ازدواج برای زنان و مردان جامعه مدرن، ارزش تلقی نمی‌شود (Jagger & Wright, 2004).

فارغ از احساس آزادی و رهایی که زنان و مردان جامعه مدرن امروزی به دست آورده‌اند، این تغییرات روی داده در حوزه ارزش‌های خانوادگی بدون چالش نیز نبوده و به عنوان مثال، تمایل کم نسبت به ازدواج یا ازدواج مجدد و بالارفتن وقوع طلاق، منجر به شکل‌گیری زندگی به تنهایی، یا همزیستی با شریک جنسی بدون ازدواج در بین نسل جوان‌تر شده است. با این روند افزایشی طلاق و جدایی و تعداد بالای افرادی که تمایل به ازدواج ندارند، تنظیمات زندگی افراد سالمند در آینده تغییر پیدا خواهد کرد. سالمندان آینده بیشتر در خانه‌ها به تنهایی زندگی خواهند کرد و این تغییرات جمعیتی منجر به چالش‌های متعددی برای اجتماع، سیاستمداران اجتماعی و هر فردی می‌شود. لذا، دانستن نگرش افراد نسبت به ازدواج و طلاق، به جهت تأثیراتی که بر وقوع رفتارهای جمعیتی افراد در امر ازدواج و طلاق در سال‌های آتی خواهد داشت، بسیار حیاتی بوده و هر اجتماعی ملزم به کسب آگاهی نسبت به آن است (Höhn, 2008).

در راستای وقوع این تغییرات، در جامعه ما به علت پایین آمدن شدید آمار ازدواج، و به نسبت آن نیز بالا رفتن آمار طلاق در طی سال‌های اخیر نسبت به سالیان گذشته (این نسبت در سال ۱۳۵۸، ۱۱/۲، در سال ۱۳۹۵، ۳/۶، در سال ۱۳۹۷، ۲/۹، و در سال ۱۴۰۱ نیز به رسیده ۲/۱ است) (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱)، پژوهشگران متوجه این امر خطیر بوده و مطالعات بسیاری در این حوزه توسط آنها صورت پذیرفته است. این پژوهش‌های متعدد با نتایج متنوعی که دارند، منجر به سردرگمی دانشمندان در کسب نتایج گردیده، و لذا اندیشمندان در عمل به این امر وقوف یافته‌اند که به علت رشد تحقیقات در حوزه علوم انسانی و اجتماعی، نمی‌توان مسلط بر تمام ابعاد یک مسئله گردید و لذا روی به انجام تحقیقات ترکیبی آورده و به دنبال فراهم نمودن عصاره این تحقیقات در یک موضوع خاص به روشی منظم هستند. همچنین بسیاری از تحقیقاتی که امروزه پیرامون یک موضوع خاص صورت می‌پذیرند نیز آنقدر تفاوت و حتی تضاد داشته که می‌توانند منجر به گمراه‌شدن مخاطب خود گردند (خیراندیش و همکاران، ۱۳۹۴).

پژوهش‌های بسیاری در ایران به مطالعه ارزش‌های خانوادگی و نگرش به ازدواج و طلاق پرداخته‌اند؛ که تفاوت‌ها و پراکندگی‌های موجود در نتایج این مطالعات، لزوم نگرشی جامع‌تر به موضوع و شناسایی عوامل آن را با استفاده از رویکرد مطالعه سیستماتیک به ما یادآوری می‌نماید. لذا در این پژوهش با نگاهی متفاوت و نگرشی جامع‌تر به موضوع، عوامل تفاوت در نتایج مطالعات گذشته را بررسی نموده و به مطالعه عوامل مرتبط با ارزش‌های خانوادگی و نگرش به ازدواج و طلاق با توجه به ویژگی‌های موضوع پژوهش و همچنین مشخص نمودن عوامل مرتبط با این سه متغیر پرداخته و نیز امکان ارتباط ارزش‌های خانوادگی افراد با نگرش آن‌ها نسبت به ازدواج و طلاق مورد توجه قرار خواهد گرفت.

چارچوب نظری پژوهش

در زمینه چگونگی تأثیر تغییرات اجتماعی بر افراد، خانواده‌ها و جوامع، دیدگاه‌ها و نظریات متعدد و متفاوتی بیان گردیده که در این میان، عمده تأکیدات بر مهم‌ترین نظریات مرتبط با حوزه ارزش‌های خانوادگی و متعاقب آن نگرش‌ها و ارزش‌های ازدواج و طلاق است.

در حوزه مطالعات فرهنگی و نظام‌های ارزشی فردی، نظریه‌های اخیر جهانی‌شدن نشان می‌دهند که کشورهای در حال توسعه به طور روزافزونی تحت تأثیر هنجارها و ارزش‌های غربی قرار می‌گیرند. این تغییر، اغلب به گذار از ارزش‌های سنتی جمع‌گرا به سمت گرایش‌های فردگرایانه منجر می‌شود که بازتابی از تغییرات فرهنگی گسترده‌تر در سراسر جهان است (Greenfield, 2019). ارزش‌هایی که در جوامع غربی مسلط گردیده‌اند در نتیجه این تغییرات صورت گرفته در نظام‌های ارزشی افراد، شاهد کاهش اهمیت ارزش‌های خانوادگی مورد تأکید در جوامع در حال توسعه خواهیم بود. باوری که البته خالی از چالش نیز نبوده و با واکنش اندیشمندان معتقد به نظریه جهانی‌شدن مواجه گردیده است. اندیشه‌ای که معتقد به بررسی فرایندهای فراملی در مسیرهای متفاوت به جای تمرکز بر غرب هستند. امری که رونالد رابرتسون^۱ تحت عنوان جهان‌محلی‌شدن مطرح نموده و در آن پدیده جهانی را در تأثیر متقابل با پدیده محلی، خالق امری متمایز تحت عنوان جهان‌محلی‌شدن قلمداد نموده (ریتزر^۲، ۱۳۹۵)، که می‌توان در آن شاهد ادامه حیات باورهای ارزشی خانوادگی سنتی در کنار ارزش‌های خانوادگی مدرن بود.

1. Ronald Robertson

2. Ritzer

اینگله‌هارت و نوریس^۱ (۲۰۰۳) نیز در نظریه تحول فرهنگی خود باور به نقش سنت‌های فرهنگی در شکل‌دهی به دیدگاه‌های زنان و مردان داشته و روند تغییرات را از ارزش‌های سنتی به سمت نقش‌های جنسی برابرطلبانه می‌داند. وی این تغییر را در ارتباط با فرایند مدرنیزاسیون اجتماعی و جایگزینی نسلی قرار داده و به مقایسه ارزش‌های فرهنگی حاکم بر خانواده در جوامع توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته پرداخته و بر این باور است که آنچه منجر به تغییرات ارزشی خانواده‌ها در جوامع صنعتی پیشرفته گردیده، برآورده شدن نیازهای حیاتی افراد بوده که در نهایت، ارزش‌های خانوادگی آنها را دچار تغییر نموده و با جایگزینی یک نسل به جای نسل دیگر، ارزش‌های خانوادگی آنها نیز به سمت فردگرایی، خودبیانگری، برابرطلبی و مدرن‌شدن رفته و آنچه که تبدیل به دغدغه زندگی افراد ساکن در این جوامع گردیده، دیگر تأمین نیازهای حیاتی آنها نیست. امری که در جوامع توسعه‌نیافته تحقق نیافته و به علت برآورده‌نشدن نیازهای حیاتی افراد، همچنان نظام ارزشی افراد، سنتی باقی مانده و خانواده سنتی دووالدی، با تقسیم نقش‌های جنسی بین مرد نان‌آور و زن مراقب، برای حیات کودکان و جامعه ضروری است. اما آنچه که مورد تأکید شوارتز^۲ (۲۰۰۶) در نظریه جهت‌گیری ارزشی فرهنگی وی بوده، تأکید وی بر پایدار بودن نسبی ارزش‌های فرهنگی و تغییر تدریجی و کند آنها است. به باور وی، آنچه که منجر به تغییر در ارزش‌های فرهنگی مورد تأکید یک جامعه می‌شود، شامل انطباق اجتماعی با بلایای همه‌گیر، پیشرفت‌های تکنولوژیک، افزایش ثروت، تماس با سایر فرهنگ‌ها و عوامل بیرونی دیگر است.

بر اساس چارچوب فردگرایی-جمع‌گرایی، دو ارزش اساسی که معمولاً برای تمایز فرهنگ‌های غربی از غیرغربی استفاده می‌شوند، فردگرایی و جمع‌گرایی هستند. این ارزش‌ها برای توضیح تفاوت‌ها در رفتار، درک از خود، ارزش‌های فرهنگی، الگوهای فکری، روابط بین فردی و شیوه‌های اجتماعی‌سازی والدین بسیار مهم تلقی شده (Triandis, 2018) و برای اولین بار توسط هافستد^۳ (۲۰۱۱) طرح گردیده است. به باور وی، این امر نوعی پدیده جمعی محسوب می‌شود؛ اما درون هر جمعی نیز تنوعی از افراد مختلف وجود دارد. هافستد پیرو این تفکر به مجزا نمودن شش بعد از فرهنگ‌های ملی پرداخته است: فاصله قدرت، اجتناب از عدم اطمینان، فردگرایی/جمع‌گرایی، زنانگی/مردانگی، جهت‌گیری کوتاه‌مدت/بلندمدت و اغماض/منع.

اما در میان اندیشه‌های مهم تبیین‌کننده در حوزه تغییرات نظام ارزشی خانوادگی، دیدگاهی که بطور خاص به ترسیم نوعی مدل تحلیلی پرداخته که زیربنای بسیاری از رویکردها و تفسیرهای خاص در پژوهش‌های حوزه ارزش‌هاست، طرحواره فن دیث و اسکاربرو^۴ (۱۹۹۵) است. این اندیشه مشتمل بر دو پیش‌فرض است: نخست آنکه رفتار فردی توسط نیت و مقاصد رفتاری تعیین می‌شوند؛ که آنها نیز به نوبه خود، توسط ارزش‌ها و جهت‌گیری‌های سیاسی شکل می‌گیرند؛ و دوم آنکه ارزش‌های افراد به شدت تحت تأثیر محیط و موقعیت اجتماعی آنها در آن قرار دارد. این پیش‌فرض‌ها دو زنجیره ارتباطی بین سه سطح تحلیلی ایجاد نموده‌اند: شرایط سطح کلان، رهیافت‌های فردی و رفتارهای فردی، و بدیهی است که در این زنجیره ارتباطی، رفتار فردی مرحله پایانی نیست و در درازمدت، تغییرات در آن، تغییرات در شرایط کلان را به دنبال دارد. بنابراین به باور آنها، ما در اینجا با یک فرآیند دوری پیچیده سروکار داریم که شکل ساده شده آن را می‌توان در قالب رابطه عام، بین ارزش، نگرش و رفتار ترسیم نمود.

یکی دیگر از دیدگاه‌های مهم درباره تغییرات ارزشی و نگرشی در خانواده، نظریه گذار دوم جمعیتی است. این نظریه سه مرحله اصلی تغییرات اجتماعی و تأثیر آنها بر ساختارهای خانواده را معرفی کرده است: ۱) دوره پیش از گذار که با انقلاب کشاورزی و شکل‌گیری

^۱ . Inglehart & Norris

^۲ . Schwartz

^۳ . Hofstede

^۴ . Van Deth & Scarbrough

جوامع کشاورزی مرتبط است؛ ۲) دوره مدرن یا گذار که با انقلاب صنعتی، شهرنشینی و صنعتی شدن همزمان است؛ و ۳) دوره پسامدرن یا پس از گذار که به انقلاب دیجیتال و اطلاعاتی اواخر قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم مرتبط است. هر دوره به نظر می‌رسد که نوع خاصی از خانواده را به وجود آورده است: خانواده گسترده در دوره کشاورزی پیشامدرن، خانواده هسته‌ای در دوره صنعتی، و خانواده هسته‌ای مشارکتی در دوره پسامدرن (Lesthaeghe, 2014). این دیدگاه برای اولین بار در سال ۱۹۸۶ توسط دو جمعیت‌شناس اروپایی با نام‌های ران لسته‌اگه^۱ و درک ون دکا^۲ پیشنهاد شد. نظریه گذار دوم جمعیتی به دنبال نشان دادن تغییرات فرهنگی به سمت هنجارها و نگرش‌های پست‌مدرن است (با تأکید بر فردگرایی خودتحقق‌بخشی). این دیدگاه در سطح کلان به دنبال نشان دادن تکامل جوامع در گذر زمان با تأکید بر نقش تغییرات فکری و تأثیر آن بر رفتارهای خانوادگی و جمعیتی است. همچنین در سطح فردی، این دیدگاه نظری جهت‌گیری‌های ارزشی افراد را که در رفتارهای باروری و خانوادگی آنها تعیین‌کننده هستند، نشان می‌دهد (Zaidi & Morgan, 2017).

نظریات مورد بررسی قرار گرفته در اینجا، به دنبال نشان دادن چگونگی تغییرات صورت گرفته در ارزش‌های خانوادگی، و متعاقب آن، نگرش به طلاق و ازدواج در بین جوامع مختلف می‌باشند. باید دید که مطالعات صورت گرفته در ایران در ارتباط با ارزش‌های خانوادگی و نگرش به طلاق و ازدواج، تا چه اندازه پارامترهای مورد تأکید در این دیدگاه‌های نظری را تأیید کرده‌اند و چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین عوامل مورد تأکید در مطالعات صورت گرفته در ایران و دیدگاه‌های نظری مسلط در این حوزه وجود داشته و کدام دیدگاه نظری انطباق بیشتری با نتایج حاصل از مطالعات صورت گرفته در ایران در این حوزه دارد.

مروری بر مطالعات پیشین

در این پژوهش، تمرکز روی تحقیقات انجام‌شده درباره موضوعی خاص است. از این رو جامعه مورد مطالعه، پژوهش‌های انجام شده در زمینه عوامل تأثیرگذار بر ارزش‌های خانوادگی و نگرش به ازدواج و طلاق در ایران هستند. این جامعه به‌طور دقیق‌تر شامل مقالات و همچنین پروژه‌های منتشر شده در مجلات و نشریات معتبر داخل چون (noormags.com, sid.ir, irandoc.ir, magiran.ir, prozhe.com) است که اطلاعات مختصری از آنها در قالب جداول زیر ارائه شده است.

1. Ron Lesthaeghe

2. Dirk van de Kaa

جدول ۱- اطلاعات کلی پژوهش‌های مورد بررسی جهت تبیین عوامل مرتبط با ارزش‌های خانوادگی

ردیف	پژوهشگران	عنوان پژوهش	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه
۱	برقی، عدلی‌پور، پاپژ	نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در گرایش دانشجویان به ارزش‌های خانوادگی (مورد مطالعه: دانشگاه شهید مدنی آذربایجان)	۱۴۰۱	۳۸۴	شبکه‌های اجتماعی مجازی
۲	قیطاسی، حیدرآبادی، رحمانی فیروزجاء	نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در میزان ارزش‌های خانوادگی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر ایلام در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸	۱۴۰۰	۳۷۷	شبکه‌های اجتماعی مجازی
۳	ملکی، عباسی، صادقی، بالاخانی	تحلیل چندسطحی عوامل مؤثر بر ارزش‌های خانوادگی در ایران	۱۴۰۰	۸۲۵۰۰	اعتماد اجتماعی؛ استقلال فردی؛ مصرف رسانه؛ پایگاه اقتصادی اجتماعی؛ دینداری؛ توسعه‌یافتگی استانی
۴	کیانی فلاورجانی، حجازی، چیت‌ساز	بررسی ارتباط هنجارها و ارزش‌های مذهبی با هنجارها و ارزش‌های خانوادگی در بین نسل امروز و گذشته (جوانان و والدین آنها) در شهر اصفهان	۱۳۹۹	۵۹۰	هنجارها و ارزش‌های مذهبی
۵	ورزی کناری، حیدرآبادی، پهلوان	نوسازی فرهنگی و ارزش‌های خانوادگی در بین دانش‌آموزان دبیرستانی استان مازندران	۱۳۹۸	۳۸۴	باورهای مذهبی؛ مصرف رسانه‌ای؛ نوسازی فرهنگی
۶	مدیری، مهدوی	بررسی نسلی تأثیر دینداری بر ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در شهر تهران	۱۳۹۶	۶۰۰	دینداری؛ جنسیت؛ وضعیت تأهل؛ تحصیلات؛ درآمد
۷	عطایی کچویی، انصاری، کیانپور	تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر نظام ارزشی افراد در خانواده‌ها (مقایسه مناطق شهری و روستایی اصفهان)	۱۳۹۶	۳۸۴	فضای مجازی
۸	خلجی	بررسی رابطه بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام با نگرش نسبت به هویت دینی و ارزش‌های خانوادگی در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهر قم (سال تحصیلی ۹۵-۹۶)	۱۳۹۶	۳۹۱	شبکه اجتماعی؛ پایگاه اقتصادی اجتماعی؛ منطقه شهری
۹	تقوی، اصلانی	بررسی رابطه بین مصرف رسانه، دینداری و ارزش‌های خانواده: مطالعه موردی شهر سمنان	۱۳۹۶	۴۰۱	اینترنت؛ ماهواره؛ دینداری
۱۰	بالاخانی و ملکی	بررسی ظهور فردگرایی در عرصه خانواده (مطالعه موردی شهروندان تهران)	۱۳۹۶	۴۰۸	سن؛ تحصیلات؛ جنسیت
۱۱	امامی، هاشمیان‌فر، حقیقتیان	تبیین رابطه گسترش رسانه‌ها و خانواده‌گرایی (مطالعه موردی شهر اصفهان)	۱۳۹۶	۶۶۵	رسانه
۱۲	اسلامی	تأثیر استفاده از شبکه‌های مجازی بر ارزش‌های خانوادگی مورد مطالعه خانواده‌های منطقه ۲ شهر تهران در سال ۹۵-۹۴	۱۳۹۵	۳۹۹	شبکه‌های اجتماعی مجازی
۱۳	زالی، زمانی‌پور، میرمحمدتبار، ولایی	بررسی تأثیر استفاده از رسانه‌های جمعی بر امنیت فرهنگی در کلان شهر تهران	۱۳۹۳	۴۰۰	تلویزیون؛ اینترنت؛ ماهواره
۱۴	آزاد ارمکی و مدیری	تأثیر متفاوت دینداری بر حوزه‌های عمومی و خصوصی	۱۳۹۰	۴۸۰۵	دینداری
۱۵	کفاشی	مدل‌سازی معادلات ساختاری تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده	۱۳۸۹	۳۸۴	اینترنت
۱۶	کفاشی	بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده	۱۳۸۸	۳۸۴	اینترنت
۱۷	آزاد ارمکی و ملکی	تحلیل ارزش‌های سنتی و مدرن در سطوح خرد و کلان	۱۳۸۶	۲۵۳۲	تحصیلات؛ درآمد
۱۸	جوادی، زنجانی‌زاده اعزازی	بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان دبیرستانی	۱۳۸۴	۴۰۳	اینترنت؛ پابندی مذهبی

جدول ۲- اطلاعات کلی پژوهش‌های مورد بررسی جهت تبیین عوامل تأثیرگذار بر نگرش به ازدواج

ردیف	پژوهشگران	عنوان پژوهش	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه
۱	غنی‌پوراجراآباد، جوانشیر افشار	پیش‌بینی نگرش نسبت به ازدواج در جوانان بر اساس جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی و چشم‌انداز زمان	۱۴۰۱	۳۷۳	جهت‌گیری مذهبی؛ چشم‌انداز زمان
۲	کلاته ساداتی، جیریایی	بررسی عوامل اجتماعی موثر بر نگرش به ازدواج: مطالعه دانشجویان دختر خوابگاه دانشگاه یزد	۱۴۰۰	۲۰۰	حمایت اجتماعی؛ نگرش مذهبی؛ بعد خانوار؛ تحصیلات
۳	سپهرآرا، احمدی، کریمی	بررسی نگرش جوانان ۲۰ تا ۳۵ ساله به ازدواج در شهر کرمانشاه	۱۳۹۹	۳۸۴	وضعیت ازدواج؛ جنسیت؛ قومیت؛ محل سکونت
۴	حضرتی، نوری	بررسی نگرش به ازدواج بر اساس نگرش‌های مذهبی در دانشجویان دختر و پسر	۱۳۹۹	۲۵۰	جهت‌گیری مذهبی؛ جنسیت
۵	هنرور، محمدپور	مطالعه نگرش جوانان به ازدواج و ارتباط آن با ترجیحات ارزشی، دینداری و شیوه‌های فرزندپروری (مورد مطالعه: جوانان استان آذربایجان غربی)	۱۳۹۹	۸۳۲	فردگرایی؛ ماده‌گرایی؛ دینداری؛ شیوه فرزندپروری
۶	حسینی دولت‌آبادی، جلالی، سعادت	نقش سلامت معنوی و تاب‌آوری در پیش‌بینی نگرش مثبت به ازدواج در دانشجویان	۱۳۹۸	۲۸۵	سلامت معنوی؛ تاب‌آوری
۷	صادقی، رضایی	بررسی تأثیر جهت‌گیری‌های ارزشی- فرهنگی بر نوع نگرش به ازدواج جوانان در شهر تهران	۱۳۹۸	۷۲۰	فردگرایی؛ برابرگرایی؛ جنسیتی؛ عرفی شدن؛ میزان استفاده از اینترنت؛ میزان استفاده از ماهواره؛ پایگاه اقتصادی و اجتماعی
۸	عباسی شوازی، دلاور	رسانه‌ها، عشق و ازدواج: مطالعه رابطه رسانه‌های اجتماعی و جمعی با عشق سیال و نگرش به ازدواج	۱۳۹۸	۳۸۶	میزان تماشای رسانه‌های جمعی داخلی؛ میزان تماشای رسانه‌های جمعی خارجی؛ عشق سیال
۹	کاوه‌فیروز، صارم	نگرش دختران مجرد به ازدواج و ارتباط آن با محصولات فرهنگی در کارکنان دانشگاه علوم پزشکی شیراز	۱۳۹۸	۳۴۵	میزان استفاده از ماهواره؛ میزان فعالیت‌های فرهنگی؛ میزان مطالعه (کتاب، روزنامه و مجلات)؛ میزان استفاده از تلویزیون داخلی، رادیو و سینما، تماشای فیلم؛ میزان استفاده از اینترنت
۱۰	باقری، اشراقی	هم‌سنجی سبک‌های هویت و نگرش به پیوند زناشویی و طلاق در	۱۳۹۷	۱۸۰	طلاق والدین

ردیف	پژوهشگران	عنوان پژوهش	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه
		دختران زنان مطلقه و زنان متأهل			
۱۱	عباسی، حسینی	همبستگی بین عملکرد خانواده، تمایز یافتگی خود و رضایت از زندگی با نگرش به ازدواج در فرزندان جانبازان	۱۳۹۷	۳۰۰	عملکرد خانواده؛ تمایز یافتگی؛ جایگاه من؛ درهم آمیختگی؛ برش عاطفی؛ واکنش پذیری هیجانی؛ رضایت زندگی
۱۲	خجسته مهر، محمدی، عباس پور	نظریه زمینه‌ای فرایند شکل‌گیری نگرش به ازدواج: یک مطالعه کیفی	۱۳۹۶	۱۸	مسائل فرهنگی و اجتماعی؛ تجربیات اولیه و مشاهده الگوهای ناقص؛ فشارهای ازدواج؛ دخالت والدین و انتقال بین‌نسلی؛ مسائل اقتصادی؛ آگاهی و شناخت از یکدیگر؛ انگیزه‌ها؛ انتظارات و برداشت از ازدواج؛ حمایت معنوی و مادی؛ ادراک حرمت و قداست ازدواج
۱۳	رازقی، علیزاده، سنگ‌چشمه	بررسی جامعه‌شناختی نگرش جوانان نسبت به ازدواج در فضای مجازی	۱۳۹۶	۴۰۰	دینداری؛ ارتباط با دوستان و همسالان؛ استفاده از اینترنت؛ پیوستگی به خانواده؛ پایگاه اقتصادی اجتماعی؛ سن
۱۴	صباغچی، عسکری ندوشن، ترابی	عوامل تعیین‌کننده نگرش به ازدواج و تشکیل خانواده در شهر یزد	۱۳۹۶	۷۲۳	سن؛ تاهل؛ وضعیت فعالیت؛ تحصیلات والدین؛ تحصیلات فرد؛ فردگرایی؛ خودتحقق‌بخشی؛ سرمایه فرهنگی؛ متغیرهای ارزشی- فرهنگی
۱۵	غضنفری، کاظم‌نژاد، غلامی فشارکی	عوامل مؤثر بر الگوی نگرش به ازدواج در کارکنان نیروی انتظامی؛ مدل تحلیل مسیر	۱۳۹۶	۷۵۰	سن؛ تعداد خواهر و برادر؛ سابقه کار؛ سن ایده‌آل؛ تعداد ایده‌آل فرزند؛ وضعیت اقتصادی
۱۶	کاوه‌فیروز، صارم	بررسی تأثیر مؤلفه‌های سبک زندگی بر نگرش دختران مجرد نسبت به ازدواج	۱۳۹۶	۳۴۵	میزان مصرف فرهنگی؛ میزان ارتباطات اجتماعی؛

ردیف	پژوهشگران	عنوان پژوهش	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه
					میزان مدیریت بدن؛ پایگاه اقتصادی-اجتماعی
۱۷	نیکخواه، فانی، اصغرپور ماسوله	سنجش نگرش دانشجویان نسبت به ازدواج و عوامل مؤثر در آن	۱۳۹۶	۳۷۴	پایگاه اقتصادی-اجتماعی؛ دینداری؛ هزینه فرصت؛ کلیشه‌های نقش جنسیتی
۱۸	خواجانه‌نوری، حسینی	رابطه جهانی‌شدن فرهنگی و ارزش‌های ازدواج در بین ساکنان شهر شیراز	۱۳۹۵	۶۴۸	آگاه نسبت به جهانی‌شدن؛ بازاندیشی؛ رسانه‌ها و فناوری‌های ارتباطی نوین
۱۹	کاظم‌نژاد، غلامی فشارکی، گیلانی	بررسی آگاه، نگرش و انتظار از ازدواج در کارکنان مجرد پلیس تهران	۱۳۹۵	۳۶۶	درجه نظامی؛ میزان درآمد؛ سن ایده‌آل ازدواج
۲۰	نقیبی، حمیدی	سنجش نگرش جوانان نسبت به ازدواج در شهرستان قائمشهر	۱۳۹۴	۲۶۷	عوامل اقتصادی؛ عوامل اجتماعی عوامل فردی؛ عوامل فرهنگی
۲۱	نیازی، شاطریان، شفا‌ئی مقدم	بررسی عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مؤثر در نگرش منفی به ازدواج (مطالعه موردی شهروندان شهرستان کاشان)	۱۳۹۴	۶۲۰	خانواده؛ وضعیت اقتصادی؛ افزایش توقعات؛ بیکاری؛ سنگینی مخارج ازدواج؛ انحرافات اجتماعی و اخلاقی؛ کارکرد نامناسب رسانه‌ها؛ ترس از آینده
۲۲	پورافکاری، عنبری روزبهانی، حکیمی‌نیا	بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و نگرش به ازدواج؛ مطالعه موردی دانشجویان دختر ۲۵-۱۸ ساله دانشگاه اصفهان	۱۳۹۲	۳۸۲	درون‌گرایی؛ برون‌گرایی؛ سلطه‌پذیری؛
۲۳	خجسته‌مهر، ممبینی، اصلانی	مقایسه نگرش به ازدواج و طلاق و دلبستگی به همسالان در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی خانواده‌های عادی و طلاق	۱۳۹۲	۲۴۰	طلاق والدین
۲۴	مجدی، رضایی	سنجش نگرش دانشجویان پسر مجرد دانشگاه فردوسی نسبت به ازدواج و عوامل مؤثر بر آن	۱۳۹۰	۲۰۰	نگرش به زن؛ رضایت از زندگی؛ رفتار والدین؛ نگرش دوستان به ازدواج
۲۵	کاظمی	بررسی تأثیر آرمان‌گرایی توسعه‌ای بر شکاف بین نگرش‌های دختران و مادران آنها نسبت ازدواج در خانواده	۱۳۸۹	۴۰۰	آرمان‌گرایی توسعه‌ای؛ تفاوت نسلی
۲۶	عسکری ندوشن، عباسی شوازی، صادقی	مادران، دختران و ازدواج (تفاوت‌های نسلی در ایده‌ها و نگرش‌های ازدواج در شهر یزد)	۱۳۸۸	۳۱۰	تفاوت نسلی

جدول ۳- اطلاعات کلی پژوهش‌های مورد بررسی جهت تبیین عوامل تأثیرگذار بر نگرش به طلاق

ردیف	پژوهشگران	عنوان پژوهش	سال	تعداد نمونه	متغیرهای مورد مطالعه
۱	عدلی‌پور، احمدپور پرویزیان	مطالعه جامعه‌شناختی رابطه ایده‌آلیسم توسعه با نگرش به طلاق (مورد مطالعه: زنان و مردان متأهل بالای ۱۸ سال)	۱۴۰۲	۶۰۰	فردگرایی؛ عقلانیت؛ جهان‌گرایی؛ مساوات‌طلبی جنسیتی؛ بازاندیشی؛ عرفی‌شدن باورهای دینی
۲	بگی، حسینی	تفاوت‌های نسلی در نگرش نسبت به طلاق در ایران: کاربرد الگوی چندسطحی	۱۴۰۰	۶۷۰۱	تفاوت نسلی؛ تحصیلات دانشگاه؛ ارزش‌های سکولار؛ برابری جنسیتی؛ ارزش‌های مدرن خانواده
۳	پرکان، حلاج‌زاده، غلامی	بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر نگرش به طلاق در بین افراد ۵۰-۲۱ ساله ساکن شهر کرمان	۱۳۹۹	۴۰۰	سرمایه اجتماعی؛ سرمایه فرهنگی؛ تحصیلات؛ میزان درآمد؛ مشارکت اجتماعی
۴	باقری، اشراقی	هم‌سنجی سبک‌های هویت و نگرش به پیوند زناشویی و طلاق در دختران زنان مطلقه و زنان متأهل	۱۳۹۷	۱۸۰	طلاق والدین
۵	چابکی، زارعان	رابطه عوامل اجتماعی و خانوادگی با نگرش زنان به طلاق در شهر قم	۱۳۹۷	۴۰۰	پایبندی به ارزش‌ها؛ تفاوت عقیده زوجین؛ اختلاف سطح خانواده‌ها؛ میزان استفاده از فضای مجازی؛ انتظارات زنان از همسر؛ وجود زن مطلقه در بستگان؛ سن؛ سن اولین ازدواج؛ مدت زندگی مشترک؛ تعداد فرزندان؛ فاصله سنی با همسر؛ وضعیت تأهل؛ وضعیت اشتغال؛ مهاجر بودن؛ تحصیلات
۶	عابدینی، وحید، سنگانی	هم‌سنجی باورهای جنسیتی و نگرش به طلاق دانشجویان کرد و فارس با توجه به جنسیت	۱۳۹۶	۷۴۰	قومیت؛ جنسیت
۷	جعفری سره، آقاجانی مرساء، امیرمظاهری	تبیین جامعه‌شناختی تأثیر سبک زندگی بر نگرش به طلاق در بین زوجین مراجعه‌کننده به مراکز بهزیستی گیلان	۱۳۹۵	۲۸۲	سبک زندگی؛ سرمایه اقتصادی

۸	فروتن، میرزایی	نگرش به طلاق و تعیین‌کننده‌های آن در ایران	۱۳۹۵	۲۷۸۷	جنسیت؛ محل سکونت؛ گروه سنی؛ تحصیلات؛ دینداری؛ وضعیت تأهل؛ الگوی مرد نان‌آور؛ نوع پوشش زنان؛ تصمیم زنان نسبت به نوع پوشش خود
۹	زاهدی، نایی، دانش، نازک‌تبار	فرآیند نوسازی و ظهور مسائل جدید در خانواده	۱۳۹۴	۴۰۰	محل زندگی (شهر یا روستا)؛ نوسازی
۱۰	سلیمانی	نگرش‌های در حال تغییر نسبت به طلاق در بین دانشجویان دانشگاه‌های اردبیل	۱۳۹۴	۴۰۰	جنسیت؛ سن
۱۱	زاهدی، نازک‌تبار	نوسازی و دگرگونی‌های بحران‌ساز در خانواده (بررسی مسائل نوین خانواده در نقاط شهری استان مازندران)	۱۳۹۳	۲۲۰	نوسازی
۱۲	چابکی	مطالعه بین نسلی رابطه نگرش به طلاق و کارکردهای خانواده در زنان شهر تهران	۱۳۹۲	۵۰۰	تفاوت نسلی
۱۳	خجسته مهر، ممبینی، اصلانی	مقایسه نگرش به ازدواج و طلاق و دلبستگی به همسالان در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی خانواده‌های عادی و طلاق	۱۳۹۲	۲۴۰	طلاق والدین
۱۴	فلاحی گیلان، روشنفکر، پورکسمایی	بررسی بین نسلی نگرش به طلاق؛ مطالعه‌ای در استان زنجان	۱۳۹۱	۶۱۰	تفاوت نسلی
۱۵	عابدینی، رجب‌نژاد	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تفاوت‌های نگرشی دو نسل (مادران - دختران) نسبت به ارزش‌های اجتماعی در شهر بوکان	۱۳۸۷	۵۱۸	تفاوت نسلی
۱۶	حیدری بیگوند، بخشی	نگرش جمعیت ۱۸ تا ۶۵ ساله ساکن شهر مشهد به طلاق و عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر آن	۱۳۸۴	۲۱۳	سن؛ تحصیلات؛ پرهز جنسی؛ رضایت زناشویی

روش و داده‌های تحقیق

روش اصلی در تحقیق حاضر مرور سیستماتیک و فراتحلیل است که در آن بررسی اسناد پژوهشی در حوزه ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق، و میزان تأثیر هر یک از عوامل بر مبنای مجموع مطالعات انجام شده هدف اصلی تحقیق است. این روش در تلاش است که با ترکیب تحقیقات گذشته به نتایج جدیدی دست یابد. نتایجی که می‌توان از آن در جهت پیشگیری و درمان آسیب‌های ناشی از مسائل اجتماعی استفاده نمود. در این پژوهش، نخست گزارش‌های متعدد، بر اساس موضوعات دسته‌بندی شده و سپس روش‌های بکار رفته مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند. در جهت بررسی تکمیلی نتایج حاصل از پژوهش‌های مورد بررسی قرار گرفته نیز با استفاده از روش فراتحلیل، مقدار اندازه اثر متغیرها با استفاده از نرم‌افزار جامع فراتحلیل (CMA3) مورد محاسبه قرار گرفته است.

با توجه به جامعه آماری، اطلاعات مورد نیاز از آثار مد نظر از لحاظ موضوعات، روش‌شناسی و اعتبار دسته‌بندی شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. قبل از مطالعه و بررسی متون نیز، فرمتی بر اساس اهداف تحقیق طراحی گردید که پس از آموزش نحوه تکمیل آن، فرم در اختیار تیم پژوهشی در جهت استخراج داده‌های مورد نیاز از منابع مورد نظر قرار گرفت. جامعه آماری مطالعه را طرح‌های

پژوهشی، پایان نامه تحصیلی و مقاله‌های علمی و پژوهشی تشکیل می‌دادند که در فاصله سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۴۰۲ پیرامون ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق انجام شده بودند.

در مرحله اول، با کلیدواژه‌های ارزش‌های خانواده، نگرش به ازدواج و طلاق، اثرات مورد نظر شناسایی شده و سپس با مطالعه عناوین و چکیده‌های آن‌ها در نهایت، ۸۷ اثر که احتمال می‌رفت ارتباط مستقیم با تحقیق حاضر داشته باشند مورد بررسی قرار گرفتند. پس از بررسی آثار از لحاظ فنی و شاخص‌های ارزیابی، ۱۸ اثر مربوط به ارزش‌های خانوادگی، ۲۶ اثر مربوط به نگرش به ازدواج و ۱۶ اثر مربوط به نگرش به طلاق، که از حداقل شرایط علمی لازم جهت مرور سیستماتیک همچون: روایی و پایایی مناسب، روش نمونه‌گیری و روش آماری صحیح، فرضیه‌ها و سؤالات مناسب با موضوع پژوهش برخوردار بودند، انتخاب شدند. در همین راستا، نتایج پژوهش‌هایی مورد مطالعه قرار گرفته است که از لحاظ روش‌شناختی شرایط لازم را احراز کرده باشند. معیارهای درون‌گنجی این پژوهش عبارتند از: (۱) تحقیق در ایران انجام گرفته باشد؛ (۲) در پژوهش مربوطه، ارزش‌های خانوادگی و یا نگرش به ازدواج و طلاق به کار رفته باشد؛ و (۳) پژوهش باید اطلاعات لازم برای استخراج عملی مؤلفه‌های شکلی و محتوایی را ارائه کرده باشد.

یافته‌ها

جهت تحلیل داده‌های مربوط به پژوهش‌های صورت گرفته پیرامون ارزش‌های خانوادگی و نگرش به ازدواج و طلاق، در ادامه به بررسی مؤلفه‌های شکلی و جنبه‌های محتوایی آثار پرداخته خواهد شد.

(۱) معرفی قالب آثار علمی

از مجموع ۱۸ مطالعه ارزش‌های خانوادگی، ۲۶ مطالعه نگرش به ازدواج و ۱۶ مطالعه نگرش به طلاق، ۴ مطالعه با موضوع ارزش‌های خانوادگی عنوان پایان‌نامه بوده و سایر مطالعات، مقالات علمی-پژوهشی بودند که به بررسی آن‌ها در این پژوهش پرداخته شده است.

(۲) روش تحقیق آثار

در آثار مورد بررسی در حوزه ارزش‌های خانوادگی تمامی آثار (۱۰۰ درصد) از روش پیمایش استفاده نموده‌اند. در ارتباط با مطالعات مربوط به نگرش به ازدواج نیز ۲۵ اثر از روش پیمایش (۹۶/۱۵ درصد) و ۱ اثر از روش مطالعه زمینه‌ای (۳/۸۴ درصد) استفاده کرده‌اند؛ و در ارتباط با مطالعات مربوط به نگرش به طلاق نیز تمامی آثار (۱۰۰ درصد) از روش پیمایش استفاده کرده‌اند.

(۳) بررسی جنبه‌های محتوایی

در بخش دوم تحلیل داده‌ها، جنبه‌های محتوایی آثار با مؤلفه‌های بررسی اهداف، مبانی نظری، متغیرهای تأثیرگذار بر ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق مورد سنجش قرار گرفته‌اند.

(۴) مبانی نظری آثار و دسته‌بندی آن‌ها

جهت تبیین متغیر ارزش‌های خانوادگی و نگرش به ازدواج و طلاق از بین مطالعات مورد بررسی قرار گرفته، نظریات متعددی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. در بیشتر این مطالعات، به ترکیب نظریات روی آورده شده و در پاره‌ای نیز نظریه خاصی به عنوان چارچوب نظری پژوهش، مد نظر قرار نگرفته و در تعدادی نیز بصورت از هم گسیخته و مبهم به آن اشاره شده و دقیقاً ذکر نگردیده که از کدام نظریه جهت تبیین استفاده شده است.

همان گونه که در جدول ۴ اشاره گردیده، مهم ترین نظریات تبیین کننده متغیر ارزش های خانوادگی شامل: نظریات تحول نظام ارزشی، کنش ارتباطی هابرماس، نوسازی، کاشت، تمایز، قطعه قطعه شدن ارزش ها و ساخت یابی گیدنز هستند. البته پراکندگی نظریات بسیار زیاد بوده و نظریات دیگری نیز وجود داشت که در این مطالعات مورد استفاده قرار گرفته اند. بیشترین میزان استفاده از این نظریات به عنوان چارچوب نظری نیز متعلق به نظریه تحول نظام ارزشی با ۲۵ درصد میزان استفاده بوده است.

بر اساس یافته های حاصل از مطالعات صورت گرفته در حوزه نگرش به ازدواج (جدول ۴)، مهم ترین نظریات تبیین کننده نگرش به ازدواج شامل نوسازی، گذار دوم جمعیتی، کنش عقلانی، مبادله، آرمان گرایی توسعه ای، دگرگونی ارزشی، مدرنیته بازاندیشانه و اشاعه بوده اند. علاوه بر این نظریات بیان شده، اندیشه های دیگری نیز بصورت پراکنده به عنوان چارچوب نظری تبیین کننده در این مطالعات مورد استفاده قرار گرفته اند. نظریه ای که بیشترین میزان استفاده را به عنوان چارچوب نظری در بین این مطالعات داشته، نظریه نوسازی با ۲۱/۲۱ درصد بوده است.

در ارتباط با مؤلفه نگرش به طلاق نیز که در جدول ۴ خلاصه آن قابل مشاهده است، نظریات مبادله، کارکردگرایی، تعامل گرایی، بحران ارزش ها، نیاز - انتظار، مصرف نمایی و تحول فرهنگی همراه با دیگر نظریات به تبیین عوامل مؤثر بر نگرش افراد به طلاق در مطالعات صورت گرفته در کشور ایران پرداخته اند. بیشترین میزان استفاده در بین این مطالعات به عنوان چارچوب نظری نیز متعلق به نظریه مبادله با مقدار ۱۳/۳۳ درصد بوده است.

۵) متغیرهای مرتبط با ارزش های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق

در بررسی مطالعات انجام شده، متغیرهای مرتبط بسیاری مورد شناسایی قرار گرفتند که با ارزش های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق در ارتباط هستند. به علت پراکندگی بالا، این عوامل بر اساس ویژگی های مشترک خود مورد دسته بندی قرار گرفته اند که به تفکیک هر کدام در ادامه ذکر خواهد شد.

همان گونه که در ادامه و در جدول ۵ مشاهده می شود، بر اساس داده های حاصل از مطالعات صورت گرفته در ایران در ارتباط با ارزش های خانوادگی، عوامل متعدد مرتبط را می توان به چهار دسته تقسیم بندی نمود. بر اساس این دسته بندی، این چهار دسته شامل عوامل: جمعیتی (۰/۴۶)، اقتصادی (۰/۰۸۱)، ارزشی - فرهنگی (۰/۳۸)، و رسانه ای (۰/۴۲) هستند؛ که همراه با متغیرهای تشکیل دهنده، در جدول ۵ قابل مشاهده هستند. همان گونه که داده های ناشی از این مطالعات نشان می دهد، بیشترین عاملی که ارتباط آن با ارزش های خانوادگی مورد توجه و بررسی قرار گرفته، عوامل رسانه ای بوده است. با محاسبه مقدار اندازه اثر برای این عامل، با توجه به داده های موجود در مطالعات صورت گرفته، مقدار آن ۰/۴۲ به دست آمد که نشان دهنده اثرگذاری متوسط آن بر ارزش های خانوادگی است. عوامل ارزشی - فرهنگی نیز پس از آن بیشترین توجه را بین مطالعات داخلی به خود جلب نموده است؛ که مقدار اندازه اثر آن ۰/۳۸ است. بیشترین میزان اندازه اثر نیز متعلق به عوامل جمعیتی با مقدار ۰/۴۶ بوده که البته تنها در ۳ مطالعه اثر آن بررسی شده و به همین علت بالا بودن مقدار آن نمی تواند مورد توجه باشد. کمترین مقدار اندازه اثر نیز متعلق به عوامل اقتصادی با مقدار ۰/۰۸۱ است که بسیار پایین است.

جدول ۴- نظریه‌های تبیین‌کننده ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج، و نگرش به طلاق در آثار بررسی شده

درصد	فراوانی	مبانی نظری آثار	
۲۵	۷	تحول نظام ارزشی	ارزش‌های خانوادگی
۱۰/۷۱	۳	کنش ارتباطی	
۱۰/۷۱	۳	نوسازی	
۷/۱۴	۲	کاشت	
۷/۱۴	۲	تمایز	
۷/۱۴	۲	ساخت‌یابی	
۳۳/۱۴	۹	سایر	
۱۰۰	۲۸	کل	
۲۱/۲۱	۷	نوسازی	نگرش به ازدواج
۱۲/۱۲	۴	گذار دوم جمعیتی	
۶/۰۶	۲	کنش عقلانی	
۶/۰۶	۲	مبادله	
۶/۰۶	۲	آرمان‌گرایی توسعه‌ای	
۹/۰۹	۳	دگرگونی ارزشی	
۶/۰۶	۲	مدرنیته بازاندیشانه	
۶/۰۶	۲	اشاعه	
۲۷/۲۷	۹	سایر	
۱۰۰	۳۳	کل	
۱۳/۳۳	۴	مبادله	نگرش به طلاق
۱۰	۳	کارکردگرایی	
۶/۶۶	۲	تعامل‌گرایی	
۶/۶۶	۲	بحران ارزش‌ها	
۶/۶۶	۲	نیاز- انتظار	
۶/۶۶	۲	مصرف‌نمایشی	
۱۰	۳	تحول فرهنگی	
۴۰	۱۲	سایر	
۱۰۰	۳۰	کل	

جدول ۵- بررسی متغیرهای مرتبط با ارزش‌های خانوادگی

نوع عامل و متغیرهای تشکیل‌دهنده	فراوانی مطالعه	درصد	اندازه اثر
عوامل جمعیتی (سن، تحصیلات، جنسیت، وضعیت تأهل)	۳	۱۰/۳۴	۰/۴۶
عوامل اقتصادی (درآمد، پایگاه اقتصادی اجتماعی، منطقه شهری)	۴	۱۳/۷۹	۰/۰۸۱
عوامل ارزشی-فرهنگی (باورهای مذهبی و دینی، تقدیرگرایی، بازاندیشی، فردگرایی، استقلال فردی، اعتماد اجتماعی، نوسازی فرهنگی)	۹	۳۱/۰۳	۰/۳۸
عوامل رسانه‌ای (ماهواره، اینترنت، شبکه‌های مجازی، مصرف رسانه‌ای، تلویزیون)	۱۳	۴۴/۸۲	۰/۴۲
جمع کل	۲۹	۱۰۰	-

بر اساس داده‌های حاصل از نتایج مطالعات صورت گرفته در ایران پیرامون عوامل تبیین‌کننده نگرش به ازدواج (جدول ۶)، می‌توان عوامل متعدد مرتبط با نگرش به ازدواج در بین ایرانیان را به ۶ دسته تقسیم‌بندی نمود؛ که شامل عوامل: رسانه‌ای (۰/۲۲)، اجتماعی (۰/۱۵)، اقتصادی (۰/۲۳)، فردی-شخصیتی (۰/۲۵)، جمعیتی-خانوادگی (۰/۳۴)، و ارزشی-فرهنگی (۰/۳۳)، هستند. همان‌گونه که قابل مشاهده است، از بین عوامل مرتبط با نگرش به ازدواج، عوامل ارزشی-فرهنگی بیشترین عامل مورد توجه در بین مطالعات صورت گرفته در ایران است؛ که با مقدار اندازه اثر ۰/۳۳ نشان‌دهنده اثرگذاری متوسط آن بر نگرش به ازدواج است. عوامل جمعیتی-خانوادگی نیز با مقدار اندازه اثر ۰/۳۴ اثرگذاری متوسطی داشته‌اند. پس از آن نیز عوامل اقتصادی و فردی-شخصیتی با مقدار اثرگذاری ۰/۲۳ و ۰/۲۵، حاکی از آن است که تأثیر متوسطی بر نگرش به ازدواج در بین ایرانیان، بر اساس نتایج حاصل از مطالعات صورت گرفته در سطح کشور دارد.

جدول ۶- بررسی متغیرهای مرتبط با نگرش به ازدواج

نوع عامل و متغیرهای تشکیل‌دهنده	فراوانی مطالعه	درصد	اندازه اثر
عوامل رسانه‌ای (رسانه‌های داخلی و خارجی، اینترنت)	۶	۹/۵۲	۰/۲۲
عوامل اجتماعی (حمایت اجتماعی، نگرش دوستان به ازدواج، ارتباط با دوستان و همسالان، ارتباطات اجتماعی، انحرافات اجتماعی و اخلاقی)	۶	۹/۵۲	۰/۱۵
عوامل اقتصادی (پایگاه اقتصادی اجتماعی، درآمد، وضعیت اقتصادی، هزینه فرصت، سنگینی مخارج ازدواج)	۹	۱۴/۲۸	۰/۲۳
عوامل فردی-شخصیتی (رضایت از زندگی، ویژگی‌های شخصیتی، خودتحقق‌بخشی، تاب‌آوری، ترس از آینده، تمایز یافتگی، درهم‌آمیختگی، برش عاطفی، واکنش‌های هجانی، عشق سیال، مدیریت بدن)	۹	۱۴/۲۸	۰/۲۵
عوامل جمعیتی-خانوادگی (جنسیت، قومیت، محل سکونت، تحصیلات، رفتار والدین، شیوه فرزندپروری، وضعیت ازدواج، پیوستگی به خانواده، تحصیلات والدین، طلاق والدین، عملکرد خانواده، تعداد خواهر و برادر، بعد خانوار، تجربیات اولیه، مشاهده الگوهای ناقص)	۱۴	۲۲/۲۲	۰/۳۴
عوامل ارزشی-فرهنگی (جهانی‌شدن، نگرش به زن، فردگرایی، ماده‌گرایی، برابرگرایی جنسیتی، عرفی‌شدن، تفاوت‌های بین‌نسلی، سرمایه فرهنگی، دینداری، آرمان‌گرایی توسعه‌ای، مصرف فرهنگی، کلیشه‌های جنسیتی، سبک زندگی)	۱۹	۳۰/۱۵	۰/۳۳
جمع کل	۶۳	۱۰۰	-

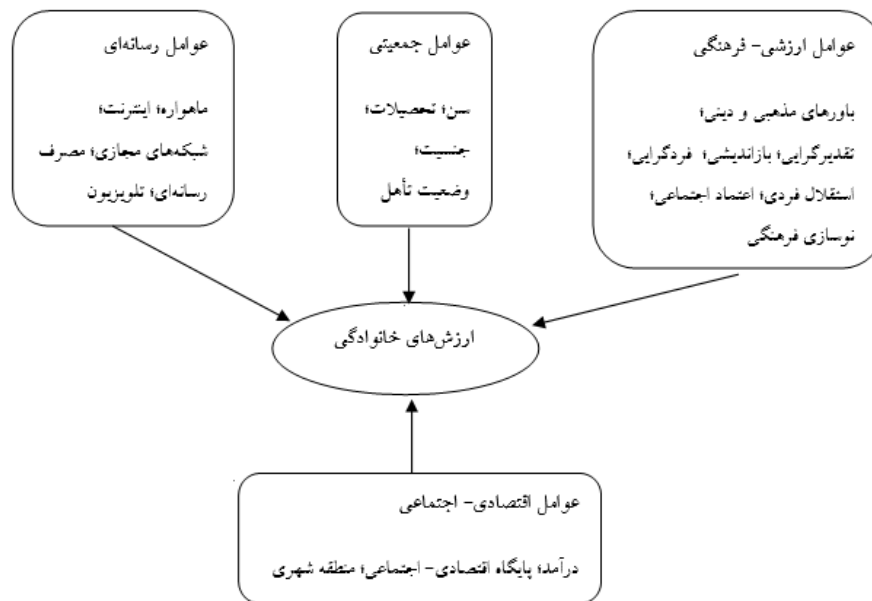
همان گونه که در جدول ۷ قابل مشاهده است، عوامل متعدد مرتبط با نگرش به طلاق که در آثار مورد بررسی در ایران مورد توجه محققین قرار گرفته‌اند، به ۵ دسته عوامل: فردی- شخصیتی (۰/۳۷)، اجتماعی (۰/۴۲)، خانوادگی (۰/۱۸)، جمعیتی (۰/۱۱)، ارزشی- فرهنگی (۰/۳۷)، قابل تقسیم‌بندی هستند. در میان این دسته از عوامل، بیشترین عاملی که مورد توجه قرار گرفته، عوامل ارزشی- فرهنگی با مقدار اندازه اثر ۰/۳۷ است که نشان‌دهنده اثرگذاری متوسط این دسته از عوامل بر نگرش به طلاق است. عوامل فردی- شخصیتی و اجتماعی نیز با مقدار اندازه اثر ۰/۳۷ و ۰/۴۲ اثرگذاری متوسطی بر نگرش طلاق داشته‌اند؛ که البته علی‌رغم مقدار اندازه اثر متوسط برآورد شده برای آن‌ها، چون صرفاً در دو مطالعه مورد بررسی قرار گرفته‌اند، نمی‌توان به این مقدار اثرگذاری توجه کرد.

جدول ۷- بررسی متغیرهای مرتبط با نگرش به طلاق

اندازه اثر	درصد	فراوانی مطالعه	نوع عامل و متغیرهای تشکیل‌دهنده
۰/۳۷	۷/۴۱	۲	عوامل فردی- شخصیتی (پرهز جنسی، رضایت زناشویی، انتظارات زنان از همسر)
۰/۴۲	۷/۴۱	۲	عوامل اجتماعی (سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، وجود زن مطلقه در بستگان)
۰/۱۸	۱۱/۱۱	۳	عوامل خانوادگی (اختلاف سطح خانواده‌های زوجین، طلاق والدین)
۰/۱۱	۲۵/۹۲	۷	عوامل جمعیتی (سن، تحصیلات، جنس، محل سکونت، وضعیت تأهل، سن اولین ازدواج، تعداد فرزندان، فاصله سنی با همسر، وضعیت اشتغال، مهاجرت)
۰/۳۷	۴۸/۱۵	۱۳	عوامل ارزشی- فرهنگی (فردگرایی، عقلانیت، جهان‌گرایی، مساوات‌طلبی جنسیتی، بازاندیشی، سبک زندگی، ارزش‌های سکولار، ارزش‌های مدرن خانواده، دینداری، الگوی مرد نان‌آور، نوع پوشش زنان، تصمیم زنان نسبت به نوع پوشش خود، تفاوت نسلی، سرمایه فرهنگی، نوسازی، تفاوت عقیده زوجین، قومیت)
-	۱۰۰	۲۷	جمع کل

۶) ارائه مدل‌های نهایی پژوهش

بر اساس یافته‌های حاصل از نتایج مطالعات صورت گرفته در ایران در ارتباط با ارزش‌های خانوادگی، نگرش به طلاق و ازدواج، می‌توان به هفت دسته عامل اشاره نمود که با ارزش‌های خانوادگی و نگرش به ازدواج و طلاق افراد ارتباط هستند. از میان این هفت عامل، منهای عامل جمعیتی، دو دسته عوامل (عوامل ارزشی- فرهنگی و رسانه) بطور مشترک با ارزش‌های خانوادگی و نگرش به ازدواج و طلاق ارتباط داشته‌اند. نحوه ارتباط هر کدام از این عوامل، با جزییات متغیرهای تشکیل‌دهنده، در شکل‌های ۱، ۲ و ۳ قابل مشاهده است.

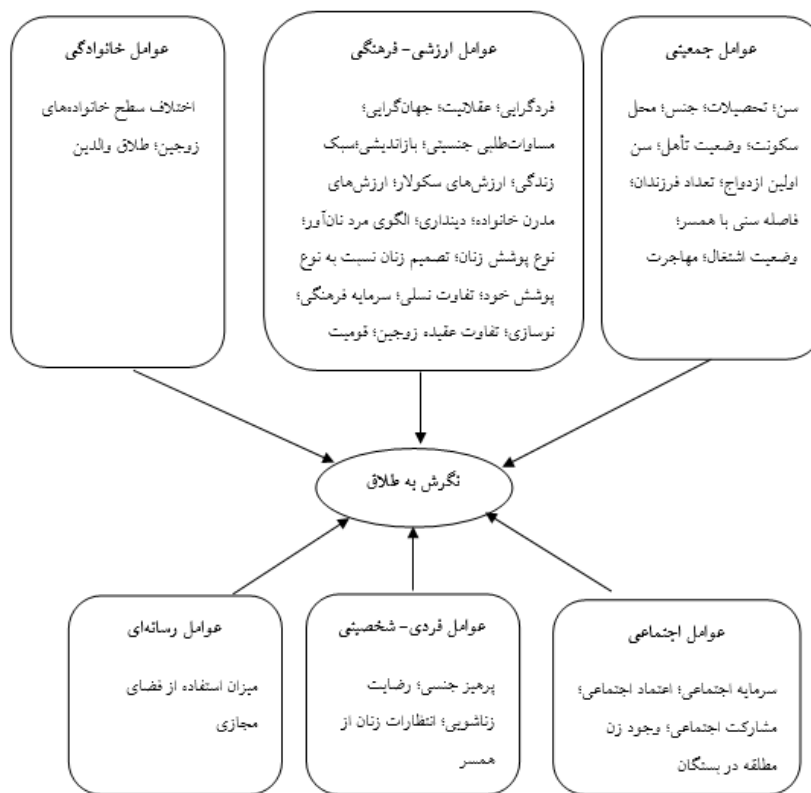

شکل ۱- مدل تجربی عوامل مرتبط با ارزش‌های خانوادگی

شکل ۲- مدل تجربی عوامل مرتبط با نگرش به ازدواج

شکل ۳- مدل تجربی عوامل مرتبط با نگرش به طلاق

بحث و نتیجه‌گیری

انجام مطالعات سیستماتیک در ارتباط با عوامل مرتبط با ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق، منجر به گسترش دانش ما نسبت به عوامل مختلف فرهنگی، اجتماعی و فردی مرتبط با آن‌ها شده و دیدگاه ما را گسترش می‌بخشد. مطالعات مورد بررسی در این مقاله، منجر به درک عوامل چندگانه‌ای شده که با ارزش‌های خانوادگی و نگرش به ازدواج و طلاق در ایران ارتباط دارند. عواملی که بر اساس مطالعات صورت گرفته، منجر به تغییر در ساختار خانواده گشته و ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق را در بین ایرانیان تغییر داده است. در پژوهش حاضر تلاش شد با نگاه متفاوت و نگرشی جامع‌تر، مهم‌ترین عوامل مرتبط با ارزش‌های خانوادگی و نگرش به ازدواج و طلاق مورد بررسی قرار گیرد.

بر اساس نتایج، در بین مطالعات صورت گرفته در حوزه ارزش‌های خانوادگی، تأثیرگذاری عوامل جمعیتی، ارزشی-فرهنگی و رسانه‌ای مورد تأیید قرار گرفته است. از بین این عوامل، بیشترین عاملی که ارتباط آن با ارزش‌های خانوادگی مورد تأیید مطالعات صورت گرفته قرار دارد، عوامل رسانه‌ای بوده با مقدار اندازه اثر ۰/۴۲ بوده که شامل متغیرهای ماهواره، اینترنت، شبکه‌های مجازی، مصرف رسانه‌ای و تلویزیون می‌باشد.

همچنین در بین پژوهش‌های صورت گرفته در ارتباط با نگرش به ازدواج، تأثیرگذاری عوامل جمعیتی-خانوادگی، ارزشی-فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، فردی-شخصیتی و رسانه‌ای مورد تأیید قرار گرفته است. از بین این عوامل، بیشترین عاملی که ارتباط آن با نگرش به ازدواج مورد تأیید قرار گرفته، عوامل ارزشی-فرهنگی با مقدار اندازه اثر $0/33$ بوده، که شامل متغیرهای جهانی شدن، نگرش به زن، فردگرایی، مادی گرایی، برابرگرایی جنسیتی، عرفی شدن، تفاوت‌های بین‌نسلی، سرمایه فرهنگی، دینداری، آرمان‌گرایی توسعه‌ای، مصرف فرهنگی، کلیشه‌های جنسیتی و سبک زندگی می‌باشد.

در حوزه مطالعاتی که در ارتباط با عوامل مرتبط با نگرش به طلاق صورت گرفته نیز نقش عوامل جمعیتی، ارزشی-فرهنگی، خانوادگی، اجتماعی و فردی-شخصیتی مورد تأیید قرار گرفته است. از بین این عوامل، بیشترین عاملی که ارتباط آن با نگرش به طلاق مورد تأیید قرار گرفته، عوامل ارزشی-فرهنگی با مقدار اندازه اثر $0/37$ بوده، که شامل متغیرهای فردگرایی، عقلانیت، جهان‌گرایی، مساوات‌طلبی جنسیتی، بازاندیشی، سبک زندگی، ارزش‌های سکولار، ارزش‌های مدرن خانواده، دینداری، الگوی مرد نان‌آور، نوع پوشش زنان، تصمیم زنان نسبت به نوع پوشش خود، تفاوت نسلی، سرمایه فرهنگی، نوسازی، تفاوت عقیده زوجین، و قومیت می‌باشد.

در مطالعاتی که در ایران ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق را بررسی نموده‌اند، نقش مهم عوامل ارزشی-فرهنگی برجسته بوده و ارتباط این دسته از عوامل با ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق به طور مشترک مورد تأکید بوده است. از بین متغیرهای ارزشی-فرهنگی، عامل دینداری بیشتر از سایر عوامل مورد تأکید قرار گرفته که با ارزش‌های خانوادگی، نگرش به ازدواج و طلاق ارتباط دارد. جامعه سنتی ایرانی، جامعه‌ای دیندار بوده که اثرات آن بر خانواده ایرانی به وضوح قابل مشاهده بوده است. لذا، با تغییرات صورت گرفته در طی سالیان اخیر در زمینه باورهای دینی افراد، تغییر در ساختار خانواده ایرانی نیز کاملاً قابل انتظار است. تغییراتی که طی سالیان اخیر، و بر اساس آمارهای موجود، شدت بیشتری به خود گرفته و مطالعاتی که در اینجا مورد بررسی قرار گرفت نیز مهر تأییدی بر آن است.

نمود این تغییرات را می‌توان در کاهش آمار ازدواج، افزایش طلاق، کاهش فرزندآوری، افزایش هم‌زیستی بدون ازدواج رسمی و بالا رفتن آمار رابطه جنسی فزاینده طی سالیان اخیر مشاهده نمود. در کنار آن الگوی خانواده مرد نان‌آور و زن خانه‌دار نیز دچار تغییر شده و نقش زنان در فعالیت‌های کاری خارج از محیط خانه افزایش یافته است. این‌ها تغییراتی است که یکی از عوامل مؤثر بر آن، تحولات صورت گرفته در باورهای دینی نسل جوان‌تر بوده و با افزایش آن، انتظار می‌رود که در سال‌های آینده، و با جابجایی کامل نسلی، سرعت و شدت بیشتری به خود بگیرد و شاید قالب خانواده سنتی ایرانی کاملاً تغییر پیدا کرده و شکل اقلیتی پیدا کند. تغییراتی که در حال حاضر نیز خود را به شکل تفاوت‌های نسلی در جامعه نشان داده و مورد تأیید مطالعات صورت گرفته در کشور است.

این نتایج، مؤید تأکید نظریه تحول نظام ارزشی اینگلهارت بوده و حاکی از تغییرات گسترده‌ای است که در ساختار خانواده‌های ایرانی، به واسطه تغییر در نظام ارزشی افراد اتفاق افتاده است. در این میان عوامل بسیاری هستند که نقشی تسهیل‌کننده در ایجاد این تحولات داشته و مورد توجه مطالعات داخلی نیز قرار گرفته‌اند. به عنوان مثال، در حوزه ارزش‌های خانوادگی، نقش رسانه‌ها در تغییرات صورت گرفته در این حوزه حائز اهمیت بوده و پژوهش‌های صورت گرفته نیز به آن اشاره داشته‌اند. در این میان، نقش اینترنت بیشتر مورد توجه بوده و اهمیت پررنگ‌تری در بین این مطالعات داشته است. البته میزان استفاده از فضای مجازی نیز در مطالعاتی که اخیراً در حوزه خانواده صورت می‌گیرند، بیشتر مورد توجه قرار گرفته و بخصوص ارتباط آن با تغییرات ارزشی خانوادگی مورد تأکید است.

با توجه به اینکه گسترش استفاده از شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی تنها چند سالی است که در ایران عمومیت بسیاری پیدا کرده، پیشنهاد می‌شود که مطالعات آتی، توجه بیشتری به نحوه اثرگذاری شبکه‌های اجتماعی بر تغییرات ارزشی خانوادگی افراد داشته و

به عنوان مثال، انجام مطالعات کیفی، می‌تواند فهم ما را نسبت به آن عمق بیشتری بخشیده و به مدیران فرهنگی کشور نیز کمک بیشتری در جهت شناخت این فضا نموده و آینده را قابل پیش‌بینی‌تر نماید. همچنین از آنجا که پیش‌بینی آینده نظام اجتماعی اهمیت بسیاری برای برنامه‌ریزان کشور دارد، پیشنهاد می‌شود که در قالب مطالعات آینده‌پژوه، تحقیقات بیشتری در ارتباط با پیش‌بینی آینده نظام خانواده در ایران صورت بگیرد.

منابع

- اسلامی، راضیه (۱۳۹۵). تأثیر استفاده از شبکه‌های مجازی بر ارزش‌های خانوادگی مورد مطالعه خانواده‌های منطقه ۲ شهر تهران در سال ۹۵-۹۴. پایان‌نامه کارشناس ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- امامی، پریخ؛ هاشمیان‌فر، سیدعلی؛ حقیقتیان، منصور (۱۳۹۶). تبیین رابطه‌ی گسترش رسانه‌ها و خانواده‌گرایی (مطالعه‌ی موردی؛ شهر اصفهان). پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، ۱۵(۱)، ۵-۱۹. http://pssw.jrl.police.ir/article_17605.html
- آزاد ارمکی، تقی؛ مدیری، فاطمه (۱۳۹۰). تأثیر متفاوت دینداری بر حوزه‌های عمومی و خصوصی. جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، ۲۴(۳)، ۷-۲۴. <https://sanad.iau.ir/Journal/ssyj/Article/977062>
- آزاد ارمکی، تقی؛ ملکی، امیر (۱۳۸۶). تحلیل ارزش‌های سنتی و مدرن در سطوح خرد و کلان. نامه‌ی علوم اجتماعی، ۳۰، ۹۷-۱۲۲. https://jnoe.ut.ac.ir/article_18324.html
- باقری، نسرين؛ اشراقی، زهرا (۱۳۹۷). هم‌سنجی سبک‌های هویت و نگرش به پیوند زناشویی و طلاق در دختران زنان مطلقه و زنان متأهل. آسیب‌شناسی خانواده، ۴(۲)، ۴۳-۷۴. <https://fpcej.ir/article-1-128-fa.html>
- بالاخانی، قادر؛ ملکی، امیر (۱۳۹۶). بررسی ظهور فردگرایی در عرصه خانواده (مطالعه‌ی موردی شهروندان تهران). مطالعات راهبردی زنان، ۲۰(۷۷)، ۷-۳۴. <https://doi.org/10.22095/IWSS.2017.59703>
- برقی، عیسی؛ عدلی‌پور، صمد؛ پاژ، سیران (۱۴۰۱). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در گرایش دانشجویان به ارزش‌های خانوادگی (مورد مطالعه: دانشگاه شهید مدنی آذربایجان). علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۹(۴)، ۲۴۸-۲۱۷. <https://doi.org/10.22067/social.2023.80964.1308>
- بگی، میلاد؛ حسینی، حاتم (۱۴۰۰). تفاوت‌های نسلی در نگرش نسبت به طلاق در ایران: کاربرد الگوی چندسطحی. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۱۰(۳)، ۲۳-۴۴. <https://doi.org/10.22108/srspi.2021.132060.1764>
- پرکان، اکبر؛ حلاج‌زاده، هدا؛ غلامی، محمدرضا (۱۳۹۹). بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر نگرش به طلاق در بین افراد ۵۰-۲۱ ساله ساکن شهر کرمان. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۲(۲)، ۷-۳۱. <https://sanad.iau.ir/Journal/jisds/Article/820569>
- پورافکاری، نصراله؛ عنبری روزبهانی، مهدخت؛ حکیمی‌نیا، بهزاد (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و نگرش به ازدواج؛ مطالعه موردی دانشجویان دختر ۲۵-۱۸ ساله دانشگاه اصفهان. علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر، ۷(۲)، ۷۳-۹۸. <https://ensani.ir/fa/article/318409>

- تقوی، سیدمهدی؛ اصلانی، شهناز (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین مصرف رسانه و دینداری و ارزشهای خانواده: مطالعه موردی شهر سمنان. پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده، ۵(۲)، ۱۲۷-۱۰۳. https://pssw.jrl.police.ir/article_10866.html
- جعفری‌سدهی، رضا؛ آقاجانی‌مرساء، حسین؛ امیرمظاهری، امیرمسعود (۱۳۹۵). تبیین جامعه‌شناختی تأثیر سبک زندگی بر نگرش به طلاق در بین زوجین مراجعه‌کننده به مراکز بهزیستی گیلان. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۳(۷)، ۷۶-۳۹. https://rjsw.atu.ac.ir/article_8096.html
- جلیلی، روح‌الله؛ ابراهیمی‌منش، مریم؛ خضری، الهام؛ میرجلیلی، سیدمحمدعلی (۱۴۰۱). واکاوی پدیدارشناختی تفسیر زنان از زندگی پس از طلاق. تداوم و تغییر اجتماعی، ۱(۲): ۲۶۱-۲۷۸. <https://doi.org/10.22034/JSCC.2022.2729>
- جوادی، علی‌محمد؛ زنجانی‌زاده‌اعزازی، هما (۱۳۸۴). بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان دبیرستانی ناحیه ۳ مشهد (در سال ۸۲-۸۳). مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران، ۶(۲)، ۱۴۶-۱۲۱. <https://ensani.ir/fa/article/229823>
- چابکی، ام‌البین (۱۳۹۲). مطالعه‌ی بین‌نسلی رابطه‌ی نگرش به طلاق و کارکردهای خانواده در زنان شهر تهران. مطالعات زن و خانواده، ۸(۱)، ۱۸۵-۱۵۹. <https://doi.org/10.22051/jwfs.2014.1512>
- چابکی، ام‌البین؛ زارعان، منصوره (۱۳۹۷). رابطه عوامل اجتماعی و خانوادگی با نگرش زنان به طلاق در شهر قم. زن و جامعه، ۹(۴)، ۷۳-۹۶. https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_3281.html
- حسینی دولت‌آبادی، فاطمه؛ جلالی، مرضیه؛ سعادت، سجاد (۱۳۹۸). نقش سلامت معنوی و تاب‌آوری در پیش‌بینی نگرش مثبت به ازدواج در دانشجویان. رویش روان‌شناسی، ۸(۴)، ۱۱۰-۱۰۱. <http://frooyesh.ir/article-1-1386-fa.html>
- حضرتی، سجاد؛ نوری، راضیه (۱۳۹۹). بررسی نگرش به ازدواج بر اساس نگرش‌های مذهبی در دانشجویان دختر و پسر. پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، ۵(۵۳)، ۴۷-۳۹. <http://ijndibs.com/article-1-550-fa.html>
- حیدری بیگوند، داریوش؛ بخشی، حامد (۱۳۸۴). نگرش جمعیت ۱۸ تا ۶۵ ساله ساکن شهر مشهد به طلاق و عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر بر آن. علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۲(۱)، ۷۴-۴۵. <https://doi.org/10.22067/jss.v0i0.5248>
- خجسته‌مهر، رضا؛ محمدی، علی؛ عباس‌پور، ذبیح‌الله (۱۳۹۶). نظریه زمینه‌ای فرایند شکل‌گیری نگرش به ازدواج: یک مطالعه کیفی. تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۶(۳)، ۳۵۴-۳۴۳. https://jqr1.kmu.ac.ir/article_90904.html
- خجسته‌مهر، رضا؛ ممبینی، جعفر؛ اصلانی، خالد (۱۳۹۲). مقایسه نگرش به ازدواج و طلاق و دلبستگی به همسالان در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی خانواده‌های عادی و طلاق. روانشناسی مدرسه و آموزشگاه، ۲(۳)، ۷۵-۵۷. https://jisp.uma.ac.ir/article_72.html
- خلجی، فاطمه (۱۳۹۶). بررسی رابطه‌ی استفاده از شبکه‌ی اجتماعی تلگرام با نگرش نسبت به هویت دینی و ارزش‌های خانوادگی در دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهر قم (سال تحصیلی ۹۶-۹۵). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور تهران غرب.

- خواجهنوری، بیژن؛ حسینی، مریم (۱۳۹۵). رابطه جهانی شدن فرهنگی و ارزش های ازدواج در بین ساکنان شهر شیراز. زن و جامعه، ۷(۳)، ۱۱۵-۱۳۴.
https://jzv.marvdasht.iau.ir/article_2107.html
- خیراندیش، مهدی؛ بهفر، سارا؛ عباس پور، جعفر (۱۳۹۴). فراتحلیل پژوهش های ارتباط رضایت شغلی و تعهد سازمانی در سازمان های ایران. مطالعات منابع انسانی، ۵(۲)، ۱-۲۲.
https://www.jhrs.ir/article_65718.html
- رازقی، نادر؛ علیزاده، مهدی؛ محمدی سنگ چشمه، سمیه (۱۳۹۶). بررسی جامعه شناختی نگرش جوانان نسبت به ازدواج در فضای مجازی. جامعه شناسی کاربردی، ۲۸(۱)، ۸۶-۶۷.
<https://doi.org/10.22108/jas.2017.21249>
- ریتزر، جورج (۱۳۹۵). نظریه جامعه شناسی. (ترجمه: هوشنگ نایی)، تهران: نشر نی.
- زالی، نادر؛ زمانی پور، مسعود؛ میرمحمدتبار، سیداحمد؛ ولایی، اکبر (۱۳۹۳). بررسی تأثیر استفاده از رسانه های جمعی بر امنیت فرهنگی در کلان شهر تهران (رویکرد جامعه شناسی شهری). پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی، ۷(۴)، ۱-۲۶.
http://osra.jrl.police.ir/article_9824.html
- زاهدی، محمدجواد؛ نازک تبار، حسین (۱۳۹۳). نوسازی و دگرگونی های بحران ساز در خانواده (بررسی مسائل نوین خانواده در نقاط شهری استان مازندران). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۳(۳)، ۳۸۲-۳۵۷.
<https://doi.org/10.22059/jisr.2014.53145>
- زاهدی، محمدجواد؛ نایی، هوشنگ؛ پروانه، دانش؛ نازک تبار، حسین (۱۳۹۴). فرآیند نوسازی و ظهور مسائل جدید در خانواده. رفاه اجتماعی، ۱۵(۵۶)، ۷-۳۷.
<http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2079-fa.html>
- سپهرآرا، مریم؛ احمدی، وکیل؛ کریمی، جلیل (۱۳۹۹). بررسی نگرش جوانان ۲۰ تا ۳۵ ساله به ازدواج در شهر کرمانشاه. مطالعات جمعیتی، ۶(۲)، ۸۳-۶۳.
https://jips.nipr.ac.ir/article_134301.html
- سلیمانی، ایران (۱۳۹۴). نگرش های در حال تغییر نسبت به طلاق در بین دانشجویان دانشگاه های اردبیل. فصلنامه علوم اجتماعی - دانشگاه آزاد اسلامی شوشتر، ۹(۴)، ۲۳۹-۲۵۲.
<https://ensani.ir/file/download/article/20160613142156-9861-146.pdf>
- صادقی، رسول؛ رضایی، مریم (۱۳۹۸). بررسی تأثیر جهت گیری های ارزشی فرهنگی بر نوع نگرش به ازدواج جوانان در شهر تهران. مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۸(۴۵)، ۸۱-۱۰۵.
https://fasname.msy.gov.ir/article_328.html
- صباغچی، مرجان؛ عسکری ندوشن، عباس؛ ترابی، فاطمه (۱۳۹۶). عوامل تعیین کننده نگرش به ازدواج و تشکیل خانواده در شهر یزد. مطالعات جمعیتی، ۱۳(۱)، ۱۶۲-۱۳۱.
https://jips.nipr.ac.ir/article_89816.html
- عابدینی، صمد؛ رجب نژاد، سیما (۱۳۸۷). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تفاوت های نگرشی دو نسل (مادران - دختران) نسبت به ارزش های اجتماعی در شهر بوکان. تغییرات اجتماعی فرهنگی، ۳(۱۸)، ۱۱۵-۱۳۶.
<https://sanad.iau.ir/Journal/aukh/Article/1075366>
- عابدینی، محمود؛ هیرو، وحید؛ سنگانی، علیرضا (۱۳۹۶). هم سنجی باورهای جنسیتی و نگرش به طلاق دانشجویان کرد و فارس با توجه به جنسیت. آسیب شناسی، مشاوره و غنی سازی خانواده، ۳(۲)، ۴۵-۶۰.
<http://fpcej.ir/article-1-164-fa.html>

- عباسی شوازی، محمدتقی؛ دلاور، مریم (۱۳۹۸). رسانه‌ها، عشق و ازدواج؛ مطالعه رابطه رسانه‌های اجتماعی و جمعی با عشق سیال و نگرش به ازدواج. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۲(۴)، ۷۴-۵۱. <https://doi.org/10.22035/jicr.2019.2191.2702>
- عباسی، قدرت‌الله؛ حسینی، سیده‌سمیه (۱۳۹۷). همبستگی بین عملکرد خانواده، تمایزیافتگی خود و رضایت از زندگی با نگرش به ازدواج در فرزندان جانبازان. طب جانباز، ۱۱(۱)، ۳۵-۴۰. <https://ijwph.ir/article-1-776-en.html>
- عدلی‌پور، صمد؛ احمدپور پرویزیان، جعفر (۱۴۰۲). مطالعه جامعه‌شناختی رابطه ایده‌آلیسم توسعه با نگرش به طلاق (مورد مطالعه: زنان و مردان متأهل بالای ۱۸ سال). مطالعات توسعه اجتماعی-اقتصادی، ۱۸(۱)، ۱۲۳-۱۴۷. <https://doi.org/10.22051/ijosed.2023.40750.1017>
- عسکری ندوشن، عباس؛ عباسی شوازی، محمدجلال؛ صادقی، رسول (۱۳۸۸). مادران، دختران و ازدواج (تفاوت‌های نسلی در ایده‌ها و نگرش‌های ازدواج در شهر یزد). مطالعات راهبردی زنان، ۱۱(۴۴)، ۳۶-۷. https://www.jwss.ir/article_45150.html
- عطایی کجویی، پری؛ انصاری، ابراهیم؛ کیانپور، مسعود (۱۳۹۶). تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر نظام ارزشی افراد در خانواده‌ها (مقایسه‌ی مناطق شهری و روستایی اصفهان). مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۷(۲۲)، ۱۵۹-۱۸۱. <https://sanad.iau.ir/Journal/urb/Article/1016022>
- غضنفری، الهه؛ کاظم‌نژاد، انوشیروان؛ غلامی فشارکی، محمد (۱۳۹۶). عوامل موثر بر الگوی نگرش به ازدواج در کارکنان نیروی انتظامی؛ مدل تحلیل مسیر. طب انتظامی، ۱۷(۱)، ۲۴-۱۹. <http://dx.doi.org/10.30505/7.1.19>
- غنی‌پورآباد، طاهره؛ جوانشیر افشار، مصطفی (۱۴۰۱). پیش‌بینی نگرش نسبت به ازدواج در جوانان بر اساس جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی و چشم‌انداز زمان. پژوهش‌های کاربردی در مشاوره، ۱۵(۱)، ۳۳-۱۹. https://www.jarci.ir/article_253250.html
- فروتن، یعقوب؛ میرزایی، سمیه (۱۳۹۵). نگرش به طلاق و تعیین‌کننده‌های آن در ایران. مطالعات جمعیتی، ۲۲(۲)، ۱۹۳-۲۲۵. https://jips.nipr.ac.ir/article_89598.html
- فلاحی گیلان، روح‌الله؛ روشنفکر، پیام؛ پورکسمایی، مریم (۱۳۹۱). بررسی بین‌نسلی نگرش به طلاق: مطالعه‌ای در استان زنجان. راهبرد اجتماعی و فرهنگی، ۱۱(۱)، ۱۵۶-۱۳۹. https://rahbordfarhangi.csr.ir/article_123200.html
- قیطاسی، روح‌الله؛ حیدرآبادی، ابوالقاسم؛ رحمانی فیروزجاه، علی (۱۴۰۰). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در میزان ارزش‌های خانوادگی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر ایلام در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸. فرهنگ ایلام، ۲۲(۷۱-۷۰)، ۵۶-۲۸. https://www.farhangeilam.ir/article_141434.html
- کاظم‌نژاد، انوشیروان؛ غلامی فشارکی، محمد؛ گیلانی، ندا (۱۳۹۵). بررسی آگاهی، نگرش و انتظار از ازدواج در کارکنان مجرد پلیس تهران. طب انتظامی، ۱۵(۳)، ۱۹۷-۲۰۴. <http://dx.doi.org/10.30505/5.3.197>
- کاظمی، زهرا (۱۳۸۹). بررسی تأثیر آرمان‌گرایی توسعه‌ای بر شکاف بین نگرش‌های دختران و مادران آن‌ها نسبت به ازدواج و خانواده. خانواده‌پژوهی، ۶(۳)، ۲۹۹-۳۱۲. https://jfr.sbu.ac.ir/article_95754.html

- کاوه‌فیروز، زینب؛ صارم، اعظم (۱۳۹۶). بررسی تأثیر مولفه‌های سبک زندگی بر نگرش دختران مجرد نسبت به ازدواج (مطالعه شاغلان دانشگاه علوم پزشکی شیراز). مسائل اجتماعی ایران، ۱۸(۱)، ۷۳-۹۵.
<https://jspi.khu.ac.ir/article-1-2722-fa.html>
- کاوه‌فیروز، زینب؛ صارم، اعظم (۱۳۹۸). نگرش دختران مجرد به ازدواج و ارتباط آن با مصرف محصولات فرهنگی در کارکنان دانشگاه علوم پزشکی شیراز. مجله علوم پزشکی صدا، ۷(۴)، ۳۸۹-۴۰۰.
<https://doi.org/10.30476/smsj.2019.82359.1024>
- کفاشی، مجید (۱۳۸۸). بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده. پژوهش اجتماعی، ۳(۳)، ۵۵-۷۶.
<https://ensani.ir/fa/article/68141>
- کفاشی، مجید (۱۳۸۹). مدل‌سازی معادلات ساختاری تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده. پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، ۳(۴)، ۱۳۵-۱۵۴.
<https://www.magiran.com/paper/984575>
- کلاته ساداتی، احمد؛ جیریایی، راضیه (۱۴۰۰). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر نگرش به ازدواج: مطالعه دانشجویان دختر خوابگاه دانشگاه یزد. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۰(۴)، ۴۹-۵۶.
<https://socialworkmag.ir/article-1-661-fa.html>
- کیانی فلاورجانی، الهه؛ حجازی، سیدناصر؛ چیت‌ساز، محمدعلی (۱۳۹۹). بررسی ارتباط هنجارها و ارزش‌های مذهبی با هنجارها و ارزش‌های خانوادگی در بین نسل امروز و گذشته (جوانان و والدین آنها) در شهر اصفهان. علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر، ۱۴(۴)، ۷۴-۹۴.
<https://sanad.iau.ir/Journal/ssq/Article/1036147>
- مجدی، علی‌اکبر؛ رضایی، امید (۱۳۹۰). سنجش نگرش دانشجویان پسر مجرد دانشگاه فردوسی نسبت به ازدواج و عوامل مؤثر بر آن. جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، ۲(۴)، ۱۶۵-۱۸۳.
<https://sanad.iau.ir/Journal/ssyj/Article/977310>
- مدیری، فاطمه؛ مهدوی، محمدصادق (۱۳۹۶). بررسی نسلی تأثیر دینداری بر ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در شهر تهران. پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۶(۱۰)، ۱۰۹-۱۳۲.
<https://doi.org/10.22084/csr.2017.12141.1211>
- مرکز آمار ایران (۱۴۰۱). سالنامه‌ی آماری ایران. تهران: مرکز آمار ایران.
- ملکی، امیر؛ عباسی، آمنه؛ صادقی، رسول؛ بالاخانی، قادر (۱۴۰۰). تحلیل چندسطحی عوامل مؤثر بر ارزش‌های خانوادگی در ایران. مطالعات ملی، ۲۲(۴)، ۱۶۳-۱۸۵.
https://www.rjnsq.ir/article_141799.html
- نقیبی، سیدابولحسن؛ حمیدی، مهرانه (۱۳۹۴). سنجش نگرش جوانان نسبت به ازدواج در شهرستان قائم‌شهر. مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ۲۵(۱۳۱)، ۱۵۹-۱۶۴.
<https://jmums.mazums.ac.ir/article-1-6583-fa.html>
- نیازی، محسن؛ شاطریان، محسن؛ شفاپی مقدم، الهام (۱۳۹۴). بررسی نقش عوامل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مؤثر در نگرش منفی به ازدواج (مطالعه موردی شهروندان شهرستان کاشان). جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۶(۲)، ۲۷-۵۸.
https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_2606.html
- نیکخواه، هدایت‌الله؛ فانی، مریم؛ اصغریور ماسوله، احمدرضا (۱۳۹۶). سنجش نگرش دانشجویان نسبت به ازدواج و عوامل مؤثر بر آن. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۸(۳)، ۹۹-۱۲۲.
<https://doi.org/10.22108/jas.2017.21711>

ورزی‌کناری، امین؛ حیدرآبادی، ابوالقاسم؛ پهلوان، منوچهر (۱۳۹۸). نوسازی فرهنگی و ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان دبیرستانی استان مازندران. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۱۱(۳)، ۶۵-۷۸. <https://sanad.iau.ir/fa/Journal/jisds/Article/821617>

هنرور، حسین؛ محمدپور، ابراهیم (۱۳۹۹). مطالعه نگرش جوانان به ازدواج و ارتباط آن با ترجیحات ارزشی، دین‌داری و شیوه‌های فرزندپروری (مورد مطالعه: جوانان استان آذربایجان غربی). *علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۷(۱)، ۳۵۷-۳۸۴. <https://doi.org/10.22067/social.2021.67197.0>

Abbasi, Gh., & Hoseyni, S.S. (2019). Correlation between Family Function, Self-Differentiation, and Life Satisfaction with Attitude toward Marriage of Veteran's Children. *Iranian Journal of War and Public Health*, 11(1), 35-40. [In Persian], <https://ijwph.ir/article-1-776-en.html>

Abbasi-Shavazi, M.T., & Delavar, M. (2020). Media, Love and Marriage: The Relationship between Social/Mass Media, Liquid Love and Attitude toward Marriage. *Journal of Iranian Cultural Research*, 12(4), 51-74. [In Persian], <https://doi.org/10.22035/jicr.2019.2191.2702>

Abedini, M., Hero, V., & Sangani, A. (2018). Comparison of gender beliefs and attitudes toward divorce between Kurdish and Persian students according gender. *Family Pathology, Counseling & Enrichment*, 3(2), 45-60. [In Persian], <http://fpcej.ir/article-1-164-en.html>

Abedini, S., & Rajabnejad, S. (2008). Investigating social factors affecting the differences in attitudes of two generations (mothers-daughters) towards social values in the city of Bukan. *Journal of Socio-Cultural Changes*, 3(18), 115-136. [In Persian], <https://sanad.iau.ir/en/Journal/aukh/Article/1075366>

Adlipour, S., & Ahmadpour Parvizi, J. (2023). A Sociological Study of the Relationship between Idealism of Development and Attitude towards Divorce (Case Study: Married Males and Females over 18 years old). *Socio-Economic Development Studies*, 1(1), 123-147. [In Persian], <https://doi.org/10.22051/ijosed.2023.40750.1017>

Amato, P.R. (2014). The consequences of divorce for adults and children: An update. *Drustvena Istrazivanja*, 23(4), 563-584. <https://doi.org/10.5559/di.23.1.01>

Askari-Nodoushan, A., Abbasi-Shavazi, M.J., & Sadeghi, R. (2009). Mothers, Daughters, and Marriage (Intergenerational Differences in Marriage Attitudes in the City of Yazd, Iran). *Women's Strategic Studies*, 11(44), 7-36. [In Persian], https://www.jwss.ir/article_45150.html

Ataie Kachouie, P., Ansari, E., & Kianpour, M. (2017). Sociological analysis of the impact of using cyberspace on the value system of individuals in families (comparison of urban and rural areas of Isfahan). *Journal of Sociological Urban Studies*, 7(22), 159-181. [In Persian], <https://sanad.iau.ir/en/Journal/urb/Article/1016022>

- Azad Aramaki, T., & Maleki, A. (2007). Analysis of Traditional and Modern Values at the Micro and Macro Levels. *Journal of Social Sciences Letter*, 30, 97-122. [In Persian], https://jnoe.ut.ac.ir/article_18324.html
- Azad Armaki, T., & Moradi, F. (2011). A Study on the Different Effect of Religiosity in General and Private Spheres of Life. *Journal of Sociological Studies of Youth*, 2(3), 7-24. [In Persian], <https://sanad.iau.ir/Journal/ssyj/Article/977062>
- Bagheri, N., & Eshraghi, Z. (2019). Comparison of identity style, attitude toward marriage, attitude toward divorce in girls of womans and girls of married womans. *Family Pathology*, 4(2), 43-74. [In Persian], <https://fpcej.ir/article-1-128-en.html>
- Bagi, M., & Hosseini, H. (2021). Investigating Generational Differences in the Attitudes towards Divorce in Iran Using Multi-Level Modeling. *Strategic Research on Social Problems*, 10(3), 23-44. [In Persian], <https://doi.org/10.22108/srsp.2021.132060.1764>
- Balakhani, G., & Maleki, A. (2017). Study of Emergence of Individualism in the Family (Case Study: Tehran Citizens). *Women's Strategic Studies*, 20(77), 7-34. [In Persian], <https://doi.org/10.22095/jwss.2017.59703>
- Barghi, I., Adlipour, S., & Papzh, S. (2022). Exploring the Role of Virtual Social Networks in University Students' Tendency towards Family Values (Case Study: Azerbaijan Shahid Madani University). *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 19(4), 248-217. [In Persian], <https://doi.org/10.22067/social.2023.80964.1308>
- Chabaki, O. (2013). A cross-generational study of the relationship between attitudes towards divorce and family functions among women in Tehran. *Journal of Women and Family Studies*, 1(1), 159-185. [In Persian], <https://doi.org/10.22051/jwfs.2014.1512>
- Chaboki, O., & Zarean, M. (2019). The Relationship between Social and Family Factors with Woman's Attitude toward Divorce in the City of Qom. *Quarterly Journal of Woman & Society*, 9(4), 73-96. [In Persian], https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_3281.html
- Cherlin, A.J. (2020). *Marriage, Divorce, Remarriage: New Trends in the Changing Family*. Harvard University Press.
- Collier, R. (2004). Men, heterosexuality and the changing family: (Re)constructing fatherhood in law and social policy. In Jagger, G. and Wright, C. (Eds). *Changing Family Values*, Routledge: London and New York.
- Emami, P., Hashemyanfar, S.A., & Haghighatian, M. (2017). Examining the Relationship between Media Expansion and Familism (Case Study: Isfahan City). *Journal of Policing and Social Studies of Women & Family*, 5(1), 19-5. [In Persian], http://pssw.jrl.police.ir/article_17605.html

- Eslami, R. (2016). The Impact of Using Virtual Networks on Family Values Study of Families in Region 2 of Tehran in 2015-2016. Master's Thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch. [In Persian].
- Fallahi Gilan, R., Roshnafekr, P., & Pourkasmaei, M. (2012). Intergenerational Study of Attitudes to Divorce: A Study in Zanjan Province. *Socio-Cultural Strategy*, 1(1), 139-156. [In Persian], https://rahbordfarhangi.csr.ir/article_123200.html
- Foroutan, Y. & Mirzaie, S. (2017). Attitudes towards Divorce and it's Determinants in Iran. *Iranian Population Studies*, 2(2), 193-225. [In Persian], https://jips.nipr.ac.ir/article_89598.html
- Ghanipourajabad, T., & Javamshirafshar, M. (2022). Predicting Attitudes towards Marriage in Young People based on Internal and External Religious Orientation and Time Perspective. *Applied Research in Consulting*, 5(1), 19-33. [In Persian], https://www.jarci.ir/article_253250.html
- Ghazanfari, E., Kazemnejad, A., & Gholami Fesharaki, M. (2018). Affecting Factors on Marital Attitude Pattern in Police Staff; Path Analysis Model. *Journal of Police Medicine*, 7(1), 19-24. [In Persian], <http://dx.doi.org/10.30505/7.1.19>
- Gheitasi, R., Heidarabadi, A., & Rahmani, A. (2021). Study of the Role of Virtual Networks on Family Values of High School Students in Ilam. *Ilam Culture*, 22(70-71), 28-56. [In Persian], https://www.farhangeilam.ir/article_141434.html
- Greenfield, P.M. (2019). Social Change, Cultural Evolution, and Human Development. *Current Opinion in Psychology*, 8, 84-92. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.10.012>
- Hazraty, S., & Nouri, R. (2019). Investigating attitudes towards marriage based on religious attitudes among male and female students. *New Advances in Behavioral Sciences*, 5(53), 39-47. [In Persian], <http://ijndibs.com/article-1-550-fa.html>
- Heidari Bigvand, D., & Bakhshi, H. (2005). Attitude of the population of Mashhad (aged 18 to 65) towards divorce and the social-cultural factors affecting it. *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 2(1), 45-74. [In Persian], <https://doi.org/10.22067/jss.v0i0.5248>
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 1-26. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
- Höhn, C., Avramov, D. & Kotowska, I.E. (Eds). (2008). *People, Population Change and Policies: Lessons from the Population Policy Acceptance Study*. Springer: Switzerland. <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6611-5>

- Honarvar, H., & Mohammadpour, E. (2020). The Youths' Attitudes towards Marriage and its Relationship with Value Preferences, Religiosity, and Parenting Style (Case Study: Youths of West Azerbaijan). *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 17(1), 357-384. [In Persian], <https://doi.org/10.22067/social.2021.67197.0>
- Hosseini Dolatabadi, F., Jalali, M., & Saadat, S. (2019). The role of spiritual health and resilience in predicting positive attitudes towards marriage in students. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal/ Psychological Journal*, 8(4), 101-110. [In Persian], <http://frooyesh.ir/article-1-1386-en.html>
- Inglehart, R. & Norris, P. (2003). *Rising Tide Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jafari Sadehi, R., Agha-Jani Marsa, H., & Amir Mazaheri, A.M. (2017). The Sociological Explanation of the Effect of Lifestyle on the Attitude towards Divorce among Couples referring to the Welfare Organization Centers in Guilan. *Journal of Social Work Research*, 3(7), 39-76. [In Persian], https://rjsw.atu.ac.ir/article_8096.html
- Jalili, R; Ebrahimi Manesh, M; Khezri, Elham; Mirjalili, S.M.A. (2022). A Phenomenological Investigation of Women's Interpretation of Life after Divorce. *Journal of Social Continuity & Change*, 1(2), 261-278. [In Persian], <https://doi.org/10.22034/JSCC.2022.2729>
- Jagger, G., & Wright, C. (2004). *Changing Family Values*. Routledge: London and New York.
- Javadi, A.M., & Zanjani-Zadeh Ezazi, H. (2005). Investigating the impact of the Internet on family values among high school students in region 3 of Mashhad (in 2003-2004). *Iranian Journal of Sociology*, 6(2), 121-146. [In Persian], <https://ensani.ir/fa/article/229823>
- Kafashi, M. (2009). Investigating the Impact of the Internet on Family Values. *Journal of Social Research*, 2(3), 55-76. [In Persian], <https://ensani.ir/fa/article/68141>
- Kafashi, M. (2010). Structural Equation Modeling of the Impact of the Internet on Family Values. *Journal of Social Sciences*, 4(3), 135-154. [In Persian], <https://www.magiran.com/paper/984575>
- Kalateh Sadati, A., & Jireai, R. (2022). A Study of Social Factors Affecting the Attitude towards Marriage: Study among Female Dormitory Students in Yazd University. *Quarterly Journal of Social Work*, 10(4), 48-56. [In Persian], <http://socialworkmag.ir/article-1-661-en.html>
- Kavehfiroz Z., & Sarem A. (2017). Effect of Lifestyle Factors on Single Girls' Attitude toward Marriage: A Study on Female Employees of Shiraz Medical School. *Social Problems of Iran*. 8(1), 73-95. [In Persian], <https://jspi.khu.ac.ir/article-1-2722-fa.html>

- Kavehfiroz, Z. & Sarem, A. (2019). The Attitudes of Single Female Employees to Marriage and its Relationship with Consumption of Cultural Products in Shiraz University of Medical Sciences. *Sadra Medical Journal*, 7(4), 389-400. [In Persian], <https://doi.org/10.30476/smsj.2019.82359.1024>
- Kazemi, Z. (2010). Investigating the Effect of Developmental Idealism on the Gap Between the Attitudes of Girls and their Mothers towards Marriage and Family. *Journal of Family Research*, 6(3), 299-312. [In Persian], https://jfr.sbu.ac.ir/article_95754.html
- Kazemnejad, A., Gholami Fesharaki, M., & Gilani, N. (2016). The Study of Knowledge, Attitude and Marriage Expectation in Tehran Police Single Staff. *Police Medicine*, 5(3), 197-204. [In Persian], <http://dx.doi.org/10.30505/5.3.197>
- Khairandish, M., Behfar, S., & Abbaspour, J. (2015). Meta-analysis of research on the relationship between job satisfaction and organizational commitment in Iranian organizations. *Journal of Human Resource Studies*, 5(2), 22-1. [In Persian], https://www.jhrs.ir/article_65718.html
- Khajehnouri, B., & Hoseini, M. (2017). The Relationship between Cultural Globalization and Marriage Values among Residents of Shiraz. *Quarterly Journal of Woman & Society*, 7(3), 115-134. [In Persian], https://jzvj.marvdasht.iau.ir/article_2107.html
- Khalaji, F. (2017). Investigating the relationship between using the Telegram social network and attitudes towards religious identity and family values among female high school students in Qom (year 2016-2017). Master's Thesis, Payam Noor University of West Tehran. [In Persian].
- Khojasteh Mehr, R., Mombeini, J., & Aslani, K. (2014). A comparison of attitude toward marriage, attitude toward divorce and peer attachment of male high school students in divorced and intact families. *Journal of School Psychology and Institutions*, 2(3), 57-75. [In Persian], https://jsp.uma.ac.ir/article_72.html
- Khojastehmehr, R., Mohammadi, A., & Abbaspour, Z. (2017). A Grounded Theory of Attitudes toward Marriage: A Qualitative Sstudy. *Journal of Qualitative Research in Health Sciences*, 6(3), 343-354. [In Persian], https://jqr1.kmu.ac.ir/article_90904.html
- Kiani Falavarjani, E., Hejazi, S.N., & Chitsaz, M.A. (2019). Investigating the relationship between religious norms and values with family norms and values among the current and past generations (young people and their parents) in Isfahan. *Social Sciences Quarterly of Shushtar Branch, Islamic Azad University*, 14(4), 74-94. [In Persian], <https://sanad.iau.ir/en/Journal/ssq/Article/1036147>
- Kontula, O., Söderling, I. (2008). Demographic Change and Family Policy Regimes. In: Höhn, C., Avramov, D., Kotowska, I.E. (eds) People, Population Change and Policies. European Studies of Population, vol 16/2. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6611-5_1

- Lesthaeghe, R. (2014). The Second Demographic Transition: A Concise Overview of Its Development. *PNAS (Proceedings of the National Academy of Sciences)*, 111(51), 18112-18115. <https://doi.org/10.1073/pnas.1420441111>
- Majdi, A.A., & Rezaei, O. (2011). A Study on the Attitude of Unmarried Male Students of Ferdowsi University toward Marriage and its Affecting Factors. *Journal of Sociological Studies of Youth*, 2(4), 165-183. [In Persian], <https://sanad.iau.ir/Journal/ssyj/Article/977310>
- Maleki, A., Abbasi, A., Sadeghi, R., & Balakhani, G. (2021). A Multilevel Analysis of the Factors Related to Family Values in Iran. *National Studies Journal*, 22(4), 163-185. [In Persian], https://www.rjnsq.ir/article_141799.html
- Modiri, F., & Mahdavi, M.S (2017). Generational Study on the Effect of Religiosity on Traditional and Traditional and Modern Family Values in Tehran. *Contemporary Sociological Research*, 6(10), 109-132. [In Persian], <https://doi.org/10.22084/csr.2017.12141.1211>
- Naghibi, S.A., & Hamidi, M. (2015). Attitude of Youth towards Marriage in Qaemshahr, Iran. *Journal of Mazandaran University of Medicine Sciences*, 25(131), 159-164. [In Persian], <http://jmums.mazums.ac.ir/article-1-6583-en.html>
- Nikkhah, H.A., Fani, M., & Asgharpour, A.R. (2017). Students' Attitude Towards Marriage and Factors Affecting It. *Journal of Applied Sociology*, 28(3), 99-122. [In Persian], <https://doi.org/10.22108/jas.2017.21711>
- Parkan, A., Hallajzadeh, H., Gholami, M.R. (2020). The Impact of Social and Cultural Capital on Attitudes toward Divorce Among people aged 21-50 years living in Kerman. *Journal of Iranian Social Development Studies*, 12(2), 7-31. [In Persian], <https://sanad.iau.ir/en/Journal/jisds/Article/820569>
- Pourafkari, N., Anbari Roozbahani, M., & Hakiminia, B. (2013). Investigating the relationship between personality traits and attitudes towards marriage; a case study of 18-25 year old female students at Isfahan University. *Social Sciences Quarterly of Shushtar Branch, Islamic Azad University*, 7(2), 73-98. [In Persian], <https://ensani.ir/fa/article/318409>
- Razeghi, N., Alizadeh, M., & Mohammadi Sangcheshmeh, S. (2017). A Sociological Analysis of Youth's Attitudes towards Marriage through Cyberspace. *Applied Sociology*, 28(1), 67-86. [In Persian], <https://doi.org/10.22108/jas.2017.21249>
- Ritzer, G. (2016). *Sociological Theory*. (Translated to Persian by Hushang Nayebi), Tehran: Ney. [In Persian].
- Sabbaghchi, M., Askari-Nadoushan, A., & Torabi, F. (2017). Determinants of the Attitude towards Marriage and Family Formation in Yazd City, Iran. *Iranian Population Studies*, 3(1), 131-162. [In Persian], https://jips.nipr.ac.ir/article_89816.html

- Sadeghi, R., & Rezaei, M. (2019). Value-Cultural Orientations and Attitude toward Marriage among Youth in Tehran City. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 18(45), 81-105. [In Persian], <https://faslname.msy.gov.ir/article/328.html>
- Schwartz, S.H. (2006). A Theory of Cultural Value Orientations: Explication and Application. *Copmarative Sociology*, 5(2-3), 137-182. https://brill.com/view/journals/coso/5/2-3/article-p137_3.xml
- Sepehrara, M., Ahmadi, V., & Karimi, J. (2020). A survey of the Attitudes of Young People aged 20 to 35 Years Old to Marriage in Kermanshah City. *Iranian Population Studies*, 6(2), 63-83. [In Persian], <https://jips.nipr.ac.ir/article/134301.html>
- Shafaii Moghaddam, E., Niazi, M., & Shaterian, M. (2015). The effects of socio-cultural and economic factors on negative attitudes towards marriage; a case study of Kashan citizens. *Sociological Cultural Studies*, 6(2), 67-91. [In Persian], <https://socialstudy.ihcs.ac.ir/article/2606.html>
- Soleimani, I. (2015). Changing attitudes towards divorce among students of Ardabil universities. *Social Sciences Quarterly of Shushtar Branch, Islamic Azad University*, 9(4), 239-252. [In Persian], <https://ensani.ir/file/download/article/20160613142156-9861-146.pdf>
- Stankuniene, V., Maslauskaitė, A. (2008). Family Transformations in the Post-Communist Countries: Attitudes Toward Changes. In: Höhn, C., Avramov, D., Kotowska, I.E. (eds) *People, Population Change and Policies. European Studies of Population*, vol 16/1. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6609-2_6
- Statistical Centre of Iran (1401). *Statistical Yearbook of Iran*. Tehran: Statistical Centre of Iran. [In Persian], <https://amar.org.ir/Portals/0/PropertyAgent/6200/Files/36991/1401.pdf>
- Taghavi, S.M., & Aslani, S. (2017). The Relationship between Media Consumption, Religiosity and Family Values: Case Study of Semnan City. *Journal of Policing and Social Studies of Women & Family*, 5(2), 103-127. [In Persian], <http://pssw.jrl.police.ir/article/19866.html>
- Thornton, A., & Young-DeMarco, L. (2001). Four decades of trends in attitudes toward family issues in the United States: The 1960s through the 1990s. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 1009-1037. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.01009.x>
- Triandis, H.C. (2018). *Individualism and Collectivism*. Routledge.
- van Deth, J.W., & Scarbrough, L. (1995). *The Impact of Values*. Oxford: Oxford University Press.
- Varzikenari, A., Heidarabadi, Ab., & Pahlavan, M. (2019). Cultural Modernization and Family Values among High School Students in Mazandaran. *Journal of Iranian Social Development Studies*, 11(3), 65-78. [In Persian], <https://sanad.iau.ir/en/Journal/jisds/Article/821617>

- Zahedi, M.J., & Nazoktabar, H. (2014). Modernization and Crisis Changes in Family (A survey on new problems in family in urban area of Mazandaran province). *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 3(3), 357-382. [In Persian], <https://doi.org/10.22059/jisr.2014.53145>
- Zahedi, M.J., Nayebi, H., Danesh, P., & Nazoktabar, H. (2015). Impact of Modernization Process on the Emergence of New Problems in the Family (A comparison of Rural and Urban Areas in Mazandaran Province). *Social Welfare Quarterly*, 15(56), 7-37. [In Persian], <https://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2079-en.html>
- Zaidi, B, & Morgan, S.P. (2017). The Second Demographic Transition Theory: A Review and Appraisal. *Annual Review of Sociology*, 43, 473-492. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-060116-053442>
- Zali, N., ZamaniPour, M., MirMohammad-Tabar, S.A., & Velayi, A. (2015). An Analysis of Public Media Impacts on Cultural Security in the Tehran Metropolitans. *Quarterly of Order & Security Guards*, 7(4), 1-26. [In Persian], http://osra.jrl.police.ir/article_9824.html